

Per Gahrton
Angela Aylward

GRÖNA *i* REGERING

Erfarenheter av europeiska gröna partiets
regeringsmedverkan – råd till Miljöpartiet

Per Gahrton
Angela Aylward
Gröna i regering
*Erfarenheter av europeiska gröna partiers
regeringsmedverkan - råd till Miljöpartiet*
© Cogito 2010

Cogito
Pustegränd 1-3
118 20 Stockholm
08-545 224 62
www.cogito.nu

Design: Mathias Grate

ISBN: 978-91-633-5308-6

GRÖNA I REGERING

INNEHÅLL

1	Inledning
2	Råd till Miljöpartiet
3	Översikt
4	Alternativ till regeringsmedverkan
5	Beskrivning av regeringserfarenheter – land för land
6	Kategorisering – effekter på inflytande och röststöd
7	Förutsättningar för grön regeringsmedverkan
8	Översikt av 1990-talets gröna regeringserfarenheter
9	Nya partiers påverkansmöjligheter
10	Vilken påverkan utövar gröna på regeringspolitiken?
11	Vilken roll spelar personligheter för grönt regeringsinflytande?
12	Hur påverkas gröna partier av regeringsmedverkan?
13	Sammanfattande slutsatser
14	Framtidsutsikter för gröna partier

1 INLEDNING

Sedan något år har ett stort projekt om gröna erfarenheter av medverkan i regeringar inletts av Green European Foundation, GEF, där Cogito utgör den svenska medlemsorganisationen. Ursprungsidén presenterades av Cogito till GEF under 2009 och syftar till en omfattande kartläggning, som bland annat avses omfatta genomgång av vetenskaplig forskning i ämnet, läsning av relevanta minnesanteckningar och memoarer av gröna aktörer, interna dokument angående förhandlingar och utvärderingar av grön regeringsmedverkan, intervjuer med centrala aktörer, med mera.

Cogito har som en del i detta arbete sammanställt en omfattande litteraturförteckning över relevant litteratur. På grundval av en del av denna litteratur, framförallt av statsvetenskapliga forskare, har Cogito nu sammanställt en rapport om vetenskapens nuvarande ståndpunkt när det gäller erfarenheter och lärdomar av gröna personers och partiers regeringsmedverkan under de senaste 20 åren. Avsikten är att rapporten skall ha relevans inför den eventuella svenska debuten för ett grönt parti i regeringsställning efter valet den 19 september 2010.

Publiceringen av denna rapport har sin grund i att det finns en stor kunskapsbrist inom svensk offentlighet gällande grön regeringsmedverkan. Överlag finns viss medvetenhet om att gröna partier sitter eller har suttit i regeringen i Finland och i Tyskland, medan det råder viss förvåning vid vetskapen om att gröna har medverkat i regeringar i 17 länder i Europa sedan 1990. Fortfarande upplevs tanken på ett grönt statsråd i Sverige av många som lite exotisk och udda, trots att det är en normal företeelse i europeisk politik. Sverige snarast släpar efter i en utveckling som pågått länge i Europa och som dessutom har spritt sig till åtskilliga utomeuropeiska länder.

Även om valresultatet i år skulle sätta stopp för grön regeringsmedverkan är det sannolikt bara en tidsfråga innan en sådan kommer till stånd, varför rapporten bör ha ett intresse för alla som vill vidga sitt vetande kring gröna partiers roll i europeisk politik.

PER GAHRTON, *ordförande för Cogito*

ANGELA AYLWARD, *redaktör Cogito Grön Debatt*

2 RÅD TILL MILJÖPARTIET

Statsvetenskaplig forskning har visat att gröna som medverkar i regering å ena sidan kan vinna inflytande och öka sin legitimitet, å andra sidan riskerar att tvingas ge upp såväl ideologiska, som organisatoriska grundbultar i sin alternativa karaktär. Väljarnas reaktion har varit olika, ibland överlag positiv (Finland, Lettland), ibland först negativ, men sedan positiv (Tyskland, Frankrike, Belgien), ibland, hittills, enbart negativ (Italien, Tjeckien, Irland).

Ett typexempel på svårigheter är hur en av de grönas hjärtefrågor, kärnkraften, utfallit. I Frankrike har de grönas påverkan varit nära noll. I Finland lyckades de gröna inte stoppa expansion av kärnkraften, trots regeringsutträde 2002 i protest mot ett femte kärnkraftverk. Projektet fullbordas nu, vilket inte har hindrat förnyad grön regeringsmedverkan. De tyska rödgröna beslöt 2000 om avveckling av kärnkraften fram till 2020. Två av 19 kärnkraftverk togs ur drift under den rödgröna regeringstiden, men sedan en borgerlig koalition övertog regeringsmakten 2009 planeras förlängning av de återstående 17 reaktorernas livstid. I Sverige finns en rödgrön principöverenskommelse om avveckling av kärnkraften. I en radiointervju den 23 augusti i år kunde Miljöpartiets språkrör Peter Eriksson dock inget lova, bara hoppas på stängning av en reaktor under mandatperioden.

Frågor där gröna i regering haft tydliga framgångar har ibland varit icke kostnadsdrivande åtgärder om mänskliga rättigheter, särskilt för illegala invandrare och HBT-personer. Mänskliga rättigheter är intimt förknippade med en ekologisk helhetssyn på människans livsvillkor, men erfarenheter från andra länder visar att det är riskabelt för ett grönt parti att låta frihetliga frågor dominera på plussidan, på bekostnad av strukturella miljöfrågor av ödeskaraktär.

Gröna regeringspartier måste ha heltäckande program. Samtidigt är det ett livsvillkor att stärka profilen i de gröna kärnfrågorna.

Översikten av erfarenheter av gröna partiers regeringsmedverkan i 17 europeiska länder leder fram till ett antal slutsatser, som också har formen av råd till Miljöpartiet inför en eventuell rödgrön regering efter valet den 19 september 2010. De sammanfattas nedan och kan härledas ur slutsatserna i den längre översikten.

Råd 1: Kräv fem statsråd, däribland miljöministerposten.

Miljöpartiet måste kräva miljöministerposten. Kampen mot miljöförstöringen – i vid bemärkelse – utgör partiets kärnfråga och ideologiska grundbult och är samtidigt det politikområde där man har i särklass störst förtroende bland väljarna. Det vore obegripligt för väljarna om den posten inte innehas av en miljöpartist i en regering där Miljöpartiet medverkar. Men erfarenhet från andra länder visar att miljöministerposten för att få effekt måste backas upp av grönt ansvar också för ett eller flera

tunga strukturområden, som trafik, näringspolitik, jord- och skogsbruk. Om valresultatet blir likt opinionsmätningarna, runt 10 procent, bör Miljöpartiet dessutom ha en post som vice statsminister, vilken, som skedde i Tyskland (där valresultatet 6,7 procent år 1998 genererade 3 ministrar), bör kombineras med en av de främsta makt- och prestigeposterna efter statsministern, det vill säga finans- eller utrikesministerposten. Man bör också försöka få ett starkt inflytande över minoriteters rättigheter, HBT-frågor och liknande, där andra gröna partier i regeringsställning lyckats genomdriva viktiga förbättringar. Sammanlagt bör Miljöpartiet med nuvarande opinionsläge göra anspråk på 5 statsrådsposter.

Råd 2: Skilj på regeringskompromisser och grön övertygelse.

Miljöpartiet bör tillämpa en dubbelstrategi med både kompromisser och opinionsbildning, vilket betyder att större kompromisser som avviker mer än marginellt från den gröna grundövertygelsen måste presenteras som just kompromisser så att den gröna profilen förblir tydlig även när en stor del av regeringsbesluten utgör kompromisser.

Råd 3: Utveckla visionerna och en alternativ organisationsform.

Miljöpartiet genomförde viktiga organisationsreformer som var nödvändiga för att göra partiet regeringsfärdigt redan 1992. Därför finns idag inget behov av större inre organisationsförändringar i professionaliserande och centraliserande riktning; snarare är det viktigt att behålla och utveckla sådana inslag i organisationen som påminner om partiets alternativa identitet, inte minst åtgärder för att stärka förankringen i miljö- och alternativrörelserna och andra folkrörelser. Exempelvis måste regeringsagendan och de interna samtalen regelbundet återföras till de gröna kärnfrågorna: kärnkraftsavveckling, internationell solidaritet och fred samt alternativ till traditionell tillväxtekonomi. I förhållande till den interna väljaropinionen bör man även vara tydlig med att gröna ideal om gräsrotsdemokrati inte är tillämpbara i regeringsfrågorna. Skenbart tal om gräsrotsinflytande på en struktur som i sin grundläggande maktlogik är toppstyrd kan skapa en onödig förtroendekris när medlemmar känner sig överkörda. Historiska exempel visar att det är bättre att skapa rimliga förväntningar på hur ett enskilt parti i en regeringskoalition har möjlighet att agera. En framtida position som regeringsparti medför dock ett förstärkt behov av att utveckla deltagandet inom de områden som är partiets egen kompetens – de gröna visionerna.

Alla gröna partier med regeringserfarenhet har genomfört inre organisationsförändringar i riktning mot professionalisering och effektivisering. Behovet av detta måste erkännas öppet för att inte skapa en onödig förtroendekris när medlemmar känner sig överkörda. Samtidigt visar forskningen att de gröna partier som belönats av sina väljare efter regeringsmedverkan (till exempel i Tyskland, Finland, Frankrike och Lettland) har varit noga med att inte avskaffa samtliga alternativa drag i sin organisation. Den reorganisation som Miljöpartiet genomförde 1992, med samlad parti styrelse och möjlighet för språkrör att sitta i riksdagen, räcker för regeringsutövning.

Råd 4: Nej till inlåsning i blockpolitiken.

Gröna partier har regerat i såväl vänster- som högerkoalitioner. Det tycks finnas en viss tendens att partier som gör intryck av att vara principiellt ”inlåsta” i endera blocket, till exempel Tjeckien åt höger och Italien åt vänster, bestraffas av väljarna, medan partier som är principiellt öppna för samarbete åt båda håll, som Tyskland och Finland, klarar sig bättre. Miljöpartiet bör hålla fast vid att det rödgröna samarbetet är det ur grön synvinkel mest lämpliga nu, men inte utgör inledningen på någon form av långsiktig, fastlåsning i ett traditionellt vänsterblock. Forskningen visar att en valstrategisk centrumposition med möjlighet till samarbete med olika politiska block utgör den bästa grundvalen för grönt inflytande. Grönt är inte detsamma som socialism eller liberalism, däremot behöver socialliberala eller vänsterliberala väljare kunna känna sig trygg med att partiet förstår samhällets socioekonomiska maktstruktur och strukturella orättvisor.

Det innebär att man varken bör låta sig låsas in för gott i ett vänsterblock eller ramla i fällan och profilera sig som ett borgerligt intresseparti, till höger om socialdemokratin.

Råd 5: Stanna i regeringen.

Miljöpartiet bör eftersträva att regeringsbildningen håller hela mandatperioden. Man bör inte ens överväga att bryta regeringssamarbetet om inte någon ny ödesfråga, som inte kunnat förutses i förhandlingarna, plötsligt dyker upp. Men det förutsätter att det är en fråga som medför att den gröna opinionen accepterar en tillfällig regeringskris, exempelvis på grund av motstånd mot utbyggnad av fler kärnreaktorer. Eventuella mindre kontroverser måste hanteras på annat sätt än utträde ur regeringen.

Råd 6: Förbered plan B om det rödgröna misslyckas.

Miljöpartiet måste ha en reservplan om regeringsskiftet uteblir och i ett sådant läge kan den förlängda – och troligen förstärkta – oppositionspositionen utnyttjas till en radikal skärpning av den gröna profilen. Exempelvis fick österrikiska gröna en opinionsuppgång efter sammanbrottet i deras regeringsförhandlingar. Avhoppet stärkte de grönas anseende som ett parti som tar för sig och inte viker undan. Med ökad tydlighet kan offentligheten få en mer rättvisande bild av det gröna projektet – vilket i dagens svenska valrörelse med nödvändighet delvis har dolts av uppmärksamheten kring det rödgröna projektet.

3 ÖVERSIKT

De första gröna partierna bildades i slutet av 1970-talet och fick parlamentarisk representation under 1980-talet. Det dröjde dock till 1990-talet innan gröna partiföreträdare fick möjlighet att medverka i regeringar. De första, i Sverige kända, exemplen, är de finländska grönas (Vihreä) medverkan med en minister i en flerpartiregering 1995, följt av tyska Die Grünen's intåg, med tre statsrådsposter, i en rödgrön koalitionsregering med socialdemokratiska SPD 1998. De första gröna ministrarna utsågs dock i före detta öst- och centraleuropeiska länder redan i början av 1990-talet.

Sammanlagt har europeiska gröna partier medverkat i regering i 17 länder i Europa, varav 11 är före detta kommuniststater och 6 är västeuropeiska länder. De 17 länderna är Belgien, Bulgarien, Estland, Finland, Frankrike, Georgien, Irland, Italien, Lettland, Litauen, Polen, Rumänien, Slovakien, Slovenien, Tjeckien, Tyskland, Ukraina.

I augusti 2010 finns gröna företrädare i regeringarna i Finland, Lettland och Irland.

Gröna partier har också medverkat i regeringar utanför Europa, bland annat i Burkina Faso, Guinea Bissau, Mauritius, Kenya och Vanuatu.

4 ALTERNATIV TILL REGERINGSMEDVERKAN

Fem relativt starka och sedan länge etablerade europeiska gröna partier har aldrig medverkat i regering, trots jämförelsevis goda valresultat (år/senaste valresultat i procent): Österrike/GrüneAlternative (2008/10,4), Luxemburg/Dei Greng (2009/11,71), Nederländerna/Groen Links (2010/6,7), Sverige/Miljöpartiet de Gröna (2006/5,2), Schweiz/DieGrünen/Les Verts (2007/9,6). Det betyder inte att de är och har varit utan inflytande.

Det finns olika möjligheter att utöva politiskt inflytande utan att ingå i en regering. En möjlighet är att bedriva en effektiv grön oppositionspolitik utanför regeringen, vilket dels kan resultera i inflytande på den förda politiken, dels ökat väljarförtroende som kan skapa en styrkeposition som i framtiden kan leda till effektiv regeringsmedverkan.

Ett exempel på detta är Österrikes gröna parti, Die Grüne Alternative. Partiet förhandlade 2003 om regeringsmakten med högerpartiet ÖVP, men lämnade förhandlingarna eftersom gröna nyckelfrågor inte fick gehör hos motparten. ÖVP var inte berett att närma sig Die Grüne Alternative när det gällde avskaffande av universitetsavgifterna, nej till nya krigsflygplan, satsning på järnvägar och partnerskap för homosexuella. Även om regeringsförhandlingarna alltså misslyckades anses de ha

stärkt de grönas anseende som ett parti som tar för sig och inte viker undan. Detta bekräftades av parlamentsvalet 2006 då de gröna fick 11,05 procent av rösterna och för första gången blev tredje största parti. Antalet mandat ökade från 17 till 21, varav en majoritet kvinnor. I parlamentsvalet 2008 förblev ställningen stabil, med en marginell förlust av ca 10 000 röster och ett mandat, men samma år fick partiet 14,5 procent i kommunalvalet i Österrikes näst största stad, Graz, där de kunde bilda lokal ”regering” med ÖVP, företrädda av en homosexuell kvinna, Lisa Rucker, som vice borgmästare med ansvar för trafik och miljö.

Utanför Europa finns flera exempel på grön oppositionspolitik som innebär påverkan utan regeringsmakt, till exempel i Colombia där en grön kandidat gick till presidentvalets slutomgång våren 2010, eller Brasilien där en grön kandidat spelar en uppmärksam roll i valkampanjen inför presidentvalet hösten 2010. Också de gröna kandidaterna i USA:s presidentval har enligt många bedömare haft konkret påverkan genom att tvinga huvudkandidaterna att ta upp gröna hjärtefrågor på sin dagordning.

En annan möjlighet att utöva politiskt inflytande utan att ingå i regering är att ingå ett organiserat samarbete med regeringspartiet. Det mest typiska exemplet i Europa är Sverige (vilket inte kommer att behandlas ytterligare här dels eftersom det antas vara känt av läsarna, dels eftersom ämnet för rapporten är medverkan i regering, inte inflytande utanför). Ett annat, utomeuropeiskt exempel är Nya Zeeland.

5 BESKRIVNING AV REGERINGSERFARENHETER - LAND FÖR LAND

Vi har funnit att formerna för grön regeringsmedverkan i Europa kan indelas i tre huvudgrupper:

- Individuell kooptering. Detta innebär att enstaka gröna personligheter, ofta mer kända som miljöforskare eller liknande än som politiker, inbjuds att delta i en regering, utan nämnvärt stöd av vare sig en stark partiorganisation eller ett högt röstetal. I dessa fall föreligger inget valmatematiskt behov av grönt parlamentariskt stöd för en majoritetsbildning. Snarare handlar det om fall där en regeringsbildare velat få en extrapoäng genom koppling till miljörelsen. Den här typen av grön regeringsmedverkan förekom framförallt i Central- och Östeuropa under början av 1990-talet.
- Surplus-medverkan av ett grönt parti. Här handlar det om gröna partier med en viss, ibland betydande, styrka som parti och i väljarkåren, erbjuds medverkan i en regering trots att deras stöd inte är nödvändigt för majoritetsbildningen. Det kan handla om länder där blockbildningen är svag och alla regeringskoalitioner vanligtvis omfattar fler partier än vad som är strikt nödvändigt. Orsaken kan vara en önskan hos regeringsbildaren att ha ”marginal” för sin majoritet om något av koaliti-

tionspartierna skulle vilja hoppa av, eller en taktisk önskan att skaffa sig legitimitet inför miljöopinionen, eller en kombination av bådadera.

- Vågmästarmedverkan. I denna modell har de gröna en röststyrka och en strategisk position som gör att deras stöd är nödvändigt för att en viss regering ska kunna bildas.

Vi ska i avsnitt 6 återkomma till dessa typmodeller, men inleder med att beskriva gröna regeringserfarenheter, land för land.

Belgien

De båda belgiska gröna partierna, flamländska Agalev och franskspråkiga Ecolo tillhör veteranerna bland europeiska gröna med lång parlamentshistoria. Partierna är formellt självständiga i förhållande till varandra, men agerar i olika språkområden och konkurrerar alltså inte om samma väljare. De brukar också agera som en enhet i förhandlingar och parlamentsarbete på nationell nivå.

Det dröjde till 1999 innan de tog plats i en regering. Deras inträde i maktens korridorer anses ha grundlagts i samband med en författningsreform i början av 90-talet, som inte kunde genomföras utan deras stöd, vilket de levererade i utbyte mot införande av miljöskatter. Men i slutet av 90-talet inträffade flera nationella skandaler, såväl inom miljöområdet (dioxin i kycklingar), som det internationellt ökända Dutroux-fallet, som handlade om massmord på, oftast minderåriga, kvinnor och påstådda kopplingar till politiska kretsar. Dessutom väckte vanskötseln av en utvisning som ledde till en afrikansk kvinnas död stor folklig indignation. Dessa skandaler med åtföljande misstro mot ”gamla” politiska partier anses ha bidragit till stora gröna framgångar i valet 1999, som ledde till att de gröna kom med i en centervänsterkoalition, där Agalev fick regeringsansvaret för transporter och hälsa, Ecolo för miljö- och konsumentpolitik. Till en början tycktes det gå bra, trots en ur grön synvinkel svag kompromiss om att avveckla kärnkraften under 40 år. Förstärkning av miljöskyddet genomfördes, medan det var svårare för de gröna att påverka trafikpolitiken.

Statsvetarna Pascal Delwit och Emilie van Haute har analyserat regeringserfarenhetens inverkan på de belgiska grönas inre liv (*Greens in a rainbow – the impact of participation in government of the Green parties in Belgium*). Redan i samband med regeringsmedverkan på regional nivå uppstod problem. Ecolo drabbades av viktiga avhopp i samband med medverkan i en regional regering 1985. I samband med författningsändringen i början av 90-talet drabbades Ecolo av motgångar i följande val, men efterhand växte en intern majoritet för regeringsmedverkan fram. I valet 1999 fördubblade Ecolo sitt röstetal och fick 7,4 procent (i hela landet; det motsvarar ca 20 procent i Vallonien och i Bryssel) och 11 parlamentsledamöter. Agalev fick 7,0 procent och 9 mandat. Varken Ecolo eller Agalev behövdes ensamt i regeringen för majoritetsbildning, men minst ett av de gröna partierna behövdes. Eftersom Ecolo och Agalev klargjorde att de antingen skulle med i regeringen båda tillsammans eller

inget av dem, förelåg i praktiken ett behov av de gröna för att skapa en parlamentarisk majoritet.

Trots det principiella medlemsstödet för regeringsmedverkan i båda partierna, följde påtagliga förvecklingar. Under regeringsåren 1999-2003 bytte Ecolo ledning fyra gånger. Till slut avgick Ecoloministrarna två veckor före valet 2003 på grund av en tvist om nattflygningar över Bryssel. Detta anses starkt ha bidragit till den följande valkatastrofen – Ecolos röstandel mer än halverades till 3,1 procent, vilket bara räckte till fyra parlamentsplatser. Ecolos inre liv har styrts av regler som förbjuder mångsyssleri det vill säga mandat och partifunktion för samma person. Ledarskapet har varit kollektivt (ett triumvirat) och man har tillämpat rotation, det vill säga begränsning av hur lång tid en person kan inneha en viss funktion.

Hur har då regeringsmedverkan påverkat Ecolos medlemskår? Delwit & van Haute ställer upp två hypoteser; dels att medlemmar som blev medlemmar före 1999 har en annan social sammansättning än senare medlemmar, dels att dessa ”gamla” medlemmar känner sig mer främmande för partiet i regeringsställning än senare tillkomna medlemmar. Hypoteserna har testats via intervjuer med partimedlemmar. Ingen av dem kunde bekräftas, vilket måste tolkas som att det inte finns stöd för tanken att den negativa regeringserfarenheten har lett till radikal förändring av medlemskåren och inte heller något stöd för att gröna så kallade ”fundisar” från pionjärtiden nu genomgående har ersatts av gröna ”realos”.

Delwit & van Haute drar den sammanfattande slutsatsen deltagande i regeringen inte har lett till någon djupgående omorientering av medlemsrekryteringen för Ecolo. Slutsatserna för Agalevs del är liknande. Agalev, som bytt namn till Groen! (= Grön!), drabbades än mer av regeringsperioden än Ecolo, samtliga platser i parlamentet förlorades 2003, och man fick bara 2,5 procent av rösterna. I Agalevs fall påstås hälsoministern ha misskött sitt uppdrag genom att inte ingripa mot en livsmedelsskandal snabbt nog.

Valkatastrofen 2003 tycks inte haft bestående verkan på något av de båda partierna; de gröna i Belgien har inte försvunnit från den politiska kartan. I båda fallen närmade sig partierna redan 2007 tidigare styrka, vilket bekräftades 2010 då Groen fick 4,4 procent och 5 mandat, Ecolo 4,8 procent och 8 mandat. Inget av partierna har deltagit i centralregeringen sedan 2003, däremot i en del regionala regeringar i Belgiens komplicerade federala system.

Observera att alla procentsiffror gäller för hela Belgien, vilket innebär att partierna är betydligt starkare inom sina respektive regioner. För jämförelse med gröna partier i andra länder bör alltså Ecolos och Groen!:s röstandelar läggas ihop, det vill säga för år 2010 9,2 procent. Alla parlamentsplatser gäller representanthuset (= andra

kammaren). I Belgien finns också en senat, där partiernas styrka brukar vara ungefär densamma som i representanthuset.

Bulgarien

De bulgariska gröna har sitt ursprung i miljöorganisationen Ecoglasnost som växte sig stark under 1980-talet. Flera av 1990-talets ministrar hade en bakgrund i Ecoglasnost, som blev "fadder" till flera gröna partibildningar. En av dessa antogs som medlem i European Green Party, men uteslöts 2010 på grund av oklarheter om interna förhållanden. 2008 bildades ett nytt grönt parti, Zelenite (De gröna), som antogs som medlem i EGP. Förekomsten av Ecoglasnostministrar har aldrig lett till nämnvärd styrka för något självständigt grönt parti i väljarkåren. 2005 fick det gamla gröna partiet, Zelena partija na Balgaria, parlamentsrepresentation via en centervänsterkoalition av åtta partier som tillsammans fick 31 procent av rösterna. Zelenite fick under 1 procent av rösterna i såväl EU-valet 2009 som parlamentsvalet 2010.

Estland

I Estland var miljö rörelsen stark i slutet av 1980-talet och blev en av kanalerna för befrielsekampen. I april 1989 hade Estlands gröna stöd av 12 procent i opinionsmätningar och ett år senare utsågs deras ledare, Toomas Frey, till miljöminister. Redan något år efter självständigheten falnade miljöintresset och de gröna krympte till obetydlighet i estnisk politik under resten av 90-talet och början av 2000-talet.

2007 kunde ett reorganiserat estniskt grönt parti skörda framgångar i parlamentsvalet, med 7,1 procent och 6 mandat.

Finland

De finländska gröna (Vihreä Liitto) har sitt ursprung i den finländska miljö rörelsen, där skepsisen mot politiska partier var så stor att man till en början ställde upp i val utan att ha bildat ett parti (vilket är möjligt i Finland). Två gröna företrädare valdes in i riksdagen redan vid valet 1983, men formell partibildning skedde först 1988. Att man till slut bildade ett parti var delvis en åtgärd för att förhindra att den kände miljöaktivisten Pentti Linkolas ekofascism - som under en tid attraherade en del fundamentalistiska miljövännen - bredde ut sig och ockuperade det gröna fältet.

Vihreä hade fram till 1999 principen att aldrig kohandla med andra partier inför ett val, en grön röst var enbart grön. Men senare har partiet ibland ingått i breda valtekniska allianser.

Första gången partiet fick plats i en koalitionsregering var 1995, då de inbjöds att delta av socialdemokraten Lipponen, som inte behövde dem för att skapa parlamentarisk majoritet, men ville ha dem med som balans i sin mycket breda koalition som gick från kommunisterna till ett högerparti. Efter en framgång i valet 1999 fick partiet ytterligare en halv regeringspost (en ministerpost som delades med ett an-

nat parti). I maj 2001 stödde de gröna ett beslut om en ny upparbetningsanläggning för kärnbränsle, något som enligt statsvetaren Wolfgang Rüdig skulle ha varit otänkbart för gröna i andra länder, till exempel i Tyskland. 2002 ansågs dock måttet rågat genom ett regeringsbeslut om en femte kärnreaktor, vilket ledde till att Vihreä lämnade regeringen (trots att partiordföranden Osmo Soininvaara ville fortsätta regeringssamarbetet). Ändå blev valet 2003 en framgång och 2007 fick Vihreä på nytt plats i en borgerlig koalitionsregering.

Av alla nya partier i Finland har bara Vihreä stadigt ökat sin röstandel. I valet 1995, som resulterade i en ministerpost, blev röstandelen 6,5 procent, vilket gav 9 mandat. 1999 gick partiet framåt lite, till 7,3 procent och 11 mandat. 2003, efter utträdet ur regeringen, ökade röstandelen till 8 procent och antalet mandat till 14, medan resultatet 2007 blev en ytterligare framflyttning till 8,5 procent och 15 mandat, varefter partiet kunde ingå i en ny regering med två ministerposter. Under våren 2010 drev man igenom en stor satsning på förnybar energi.

Enligt statsvetarna Jan Sundberg och Niklas Wilhelmsson har Vihreä reorganiserat sig, i riktning mot en mer hierarkisk organisation. Partiet har feminiserats och urbaniserats. Sundberg och Wilhelmsson drar slutsatsen att ”regerandet har ändrat partiet. Det har gått en lång väg från en rörelse som var ovillig att bli parti med betydelse och koalitionspotential. I ett land som Finland, där koalitioner kan ta många former, betyder det att partiet inte kommer förlora sin betydelse inom kort” (Sundberg & Wilhelmsson: *Moving from movement to government – the transformation of the Finnish Greens*).

Frankrike

På grund av majoritetsvals-systemet ställer Les Verts vanligtvis upp i valkoalition med socialistpartiet. 1997 blev Les Verts för första gången representerat i Nationalförsamlingen med 5,1 procent av rösterna, sju mandat och en ministerpost med ansvar för miljöfrågor och ”hantering av territoriet”. En orsak till framgången anses vara att partiet definitivt valde sida i den franska blockpolitiken, för vänstersidan, och övergav sin tidigare linje ”varken höger eller vänster”. 2002 sjönk röstandelen till 4,6 procent, 2007 till 3,25 procent. Däremot var EU-valet 2009 en stor framgång, 16,2 procent och 13 platser i EU-parlamentet.

Les Verts har haft svårare än många andra gröna partier att få gehör för sin kärnkraftskritik på grund av kärnkraftens unikt stark ställning i det franska energisystemet, där ca 75 procent av elektriciteten kommer från kärnkraft. Dessutom ligger den (ö)kända upparbetningsanläggningen La Hague i Frankrike. I samband med inträdet i socialistregeringen 1997 fick Les Verts igenom ett stopp för nya kärnreaktorer, men hade ingen möjlighet att få stöd i regeringen för någon form av avvecklingsplanering för de befintliga kärnkraftsverken, bland annat på grund av kommunistpartiets starka kärnkraftsstöd. Däremot fick Les Verts gehör för ett stopp för planerna

på en briderreaktor. Bakslag för Les Verts inom det gröna kärnområdet var att en underjordisk förvaringsanläggning för kärnavfall byggdes och att flera motorvägsprojekt fullföljdes. Les Verts hamnade ofta i rampljuset i samband med kontroverser, till exempel när det gäller motsättningen mellan EU:s fågeldirektiv (och starkt jaktkritiska åsikter bland gröna medlemmar) och franska jaktseder. Miljöminister Dominique Voynet anses dock ha klarat sig ur det dilemma genom en skicklig kompromiss. Däremot blev hon anklagad för att ha misskött problemet med oljeutsläpp efter tankfartyget Erikas skeppsbrott utanför Frankrikes Atlantkust. Sammanlagt bedömer dock Rüdig att hennes ministerperiod var framgångsrik. Trots det valde hon att avgå och istället bli partiets generalsekreterare 2001, och efterträddes av Yves Cochet som dock inte hann genomföra mycket innan vänstern förlorade makten vid valet 2002. Sammanlagt anser utomstående bedömare att Les Verts regeringsperiod var framgångsrik.

Georgien

I början av 1990-talet hade Georgiens gröna stark representation i parlamentet. Men på grund av de kaotiska förhållandena, med inbördeskrig, utbrytningar och ekonomiskt sammanbrott, valde de flesta ledande gröna att ansluta sig till Shevardnadzes nya statsbärande parti, Medborgarunionen, bland andra partiledaren Zurab Zhvania, som efterhand avancerade till "kronprins" innan han bröt med Shevardnadze och blev en av ledarna för Rosenrevolutionen 2003. Trots att det återstående gröna partiet saknade parlamentsrepresentation utnämndes en partimedlem hos de gröna, Nino Chkhobadze, till biträdande miljöminister 1993 och ordinarie miljöminister 1995. Hon förblev grön partimedlem till 1999, samtidigt som hon fick stanna på miljöministerposten i sammanlagt fem år. Det gröna partiet har dock inte kunnat utnyttja Chkhobadzes verksamhet för sin egen förstärkning och har inte lyckats få någon kandidat invald i parlamentet sedan början av 90-talet.

Irland

De irländska gröna (Comhaontas Glas) fick 2002 3,8 procent av rösterna och 6 mandat, 2007 4,7 procent, 6 mandat och 2 ministerposter i en regeringskoalition med högerpartiet Fianna Fail. Partiet ersatte redan i början av 2000-talet kollektivt ledarskap med en partiordförande. 2009 lämnade veteranen Patricia McKenna partiet i protest mot "högervidningen". Ytterligare några ledande partimedlemmar har hoppat av under senare år. 2009 blev EP-valet ett bakslag med bara 1,9 procent och noll mandat (de två tidigare MEP-platserna förlorades dock redan 2004). Lokalvalen 2009 innebar tillbakagång med 1 procent till 2,3 procent och förlust av många ledamöter, särskilt i Dublinregionen.

Italien

Italiens gröna (I Verdi) har aldrig varit röstmässigt starka och har efter 1994 aldrig fått parlamentsplatser av egen kraft. Under resten av 90-talet och 2000-talet har de ingått i breda centervänsterallianser, vilket 1996 resulterade i 2,5 procent av rösterna, 28 mandat och två ministerposter. 2001 blev det ett litet bakslag, 2,2 procent

och 17 mandat. 2006 sjönk röstandelen ytterligare marginellt till 2,1 procent, men antalet mandat ökade till 22. 2008 däremot blev utdelningen noll, delvis på grund av Italiens valsysteem. I EU-valet 2009 fick partiet 3,12 procent, det vill säga otillräckligt för en plats.

Enligt Rüdig hade de gröna ministrarna 1996-2001 (en miljöminister, därefter en jordbruksminister) inflytande genom en serie nya miljöskyddslag, medan däremot trafik och energifrågor avgjordes i andra ministeriet. Jordbruksministern 2000-2001 höll hög profil, bland annat med tuffa åtgärder mot galna kosjukan och en radikal linje mot genmodifierade livsmedel.

Lettland

Lettlands gröna fick en ministerpost redan i början av 90-talet utan ett starkt parti eller nämnvärt väljarstöd, som ett led i de breda fronter som var vanliga i före detta kommunistländer under den tiden. Men 2002 fick partiet 4 mandat i en valallians, 2006 2,8 procent och 4 mandat och båda gångerna en ministerpost, en period till och med premiärministerposten (Indulis Emsis 2004). De lettiska gröna leds av en trojka. Sedan 2006 ingår de gröna – som en del av en tvåpartiallians med ett bondeparti – i en borgerlig koalitionsregering. De fyra gröna ledamöternas stöd krävs i och för sig inte för regeringsbildningen, däremot är valalliansens 18 ledamöter nödvändiga för majoritet för regeringspartierna.

Litauen

En av den gröna rörelsen ledare, Zigmat Vaisvila, valdes in i parlamentet 1990 och undertecknade landets självständighetsförklaring. Han blev under en tid, innan självständigheten var internationellt erkänd, vice premiärminister. Detta är ett gränsfall för grön regeringsmedverkan, men fallet brukar tas med i sammanfattande översikter (till exempel i Benoit Rihoux & Wolfgang Rüdig: *Analyzing Greens in Power: Setting the Agenda*, EJPR nr 45, 2006).

Polen

De gröna i Polen existerade under 90-talet i form av en gruppering inom Solidaritet, Ekologiskt Forum. EF-ledaren Radoslaw Gawlik blev miljöminister 1997-2000. Därefter har de polska gröna spelat en marginell roll i polsk politik. Det nuvarande medlemspartiet i EGP bildades inte förrän 2003 och har aldrig lyckats registrera sig för val som självständigt parti. Röstetalet för de gröna inom de valallianser partiet har medverkat i beräknas ha varit under en procent.

Rumänien

I Rumäniens första demokratiska val 1990 deltog två gröna listor, vilka båda fick några kandidater invalda. 1991 utsågs en medlem i ett av de gröna partierna, MER, miljöexperten Marcian Bleahu, till miljöminister. Bleahu förlorade sin post i samband med en transport av miljöfarligt avfall som han ansågs ansvarig för. De gröna

lyckades trots allt behålla en liten parlamentarisk representation under hela 90-talet, men förlorade den helt 2000. Vid parlamentsvalet 2008 fick en grön lista 0,27 procent av rösterna, i presidentvalet fick två kandidater med grön etikett sammanlagt 0,85 procent.

Slovakien

Slovariens gröna deltog i den breda koalitionen som lyckades besegra den auktoritära Vladimir Meciar 1998 och fick som ett parti i en tiopartikoalition en viceministerpost, efter att ha fått 2,5 procent av rösterna och 4 mandat. Men 2002 sjönk röstandelen till 1 procent och det blev noll mandat, vilket upprepades 2006. Vid EU-valet 2009 fick partiet 2,11 procent, men i parlamentsvalet 2010 ingen utdelning.

Slovenien

De slovenska gröna växte delvis fram under protesterna på 80-talet mot kärnkraftverket i Krško. De gröna ingick i den breda antikommunistiska koalitionen som fick makten efter regimskiftet och flera gröna ministrar utnämndes i maj 1990. Men regeringen höll inte löftet om en folkomröstning om kärnkraften, miljöopinionen försvagades, vilket drabbade de gröna negativt.

I valet 2008 fick Ungdomspartiet, numera medlemsparti i European Green Party, i en valallians med Slovenska Folkpartiet, 5,21 procent och 5 mandat. Också två listor med ordet "gröna" i sina namn ställde upp, men fick tillsammans mindre än 1 procent av rösterna.

Tjeckien

Tjeckiens Gröna, Stranka Zeleni, levde länge i skymundan i tjeckisk politik som i så många andra före detta kommunistländer. 2006 fick partiet dock 6,3 procent av rösterna och 6 mandat. Det var ett genombrott som delvis anses ha berott på väljarrespekt för partiets ordförande, Martin Bursik, som hade en politisk bakgrund som kristdemokrat. Valframgången gjorde att partiet mycket snabbt fick möjlighet att medverka i en regering, den koalitionen som bildades 2007 med högerpartiet ODS och kristdemokraterna. De gröna fick 4 ministerposter (från början 2 män och 2 kvinnor; efter en tid byttes dock båda kvinnorna ut mot män). SZ, särskilt Bursik och utrikesministern Karl Schwarzenberg (oberoende, stödd av de gröna), gav starkt stöd åt USA:s planer på en raketbas i Tjeckien.

Att döma av de senaste valresultaten var de tjeckiska väljarna inte särskilt nöjda med SZ regeringsmedverkan. 2009 misslyckades partiet att få mandat i EU-parlamentet, i parlamentsvalet 2010 gick partiets röstetal tillbaka till 2,44 procent, vilket gav noll mandat och noll ministerposter.

Tyskland

De tyska gröna (Die Grünen) är ett av världens äldsta och starkaste gröna partier. Inträdet i förbundsdagen skedde redan 1983. Partiet hade dock en ödeskris i samband

med Tysklands enande, som Die Grünen i princip motsatte sig, och vid det första valet i det enade Tyskland 1990 misslyckades partiet med att i gamla Västtyskland klara 5-procentbarriären. Samarbetspartnern i gamla DDR, Bündnis90, lyckades däremot få in några ledamöter. Om hela Tyskland hade behandlats som en valteknisk enhet (vilket Die Grünen hade motsatt sig), skulle 5-procentspärren ha överskridits för hela det enade landet. Partiet lyckades dock göra comeback redan i nästkommande val 1994.

En av många tvistefrågor mellan de så kallade "realos" och "fundis" inom Die Grünen var om partiet skulle kunna ingå i en koalitionsregering, vilket fundis avvisade men realos förordade. Ett första experiment skedde 1985 i delstaten Hessen där realoledaren Joscha Fischer blev miljöminister i en "rödgrön" (=Die Grünen och SPD) koalition.

1998 var det dags för en rödgrön koalition på nationell nivå, i vilken Die Grünen fick tre ministerposter, bland andra posten som vice förbundskansler och utrikesminister som intogs av Joscha Fischer, partiets informelle ledare (korad därtill av massmedia, inte av något internt partiorgan). Dessutom fick partiet ansvaret för energi- och jordbrukspolitik. En av de större gröna framgångarna under regeringsåren är ett beslut och en överenskommelse med kärnkraftsindustrin om avveckling av kärnkraften på cirka tjugo år. För många fundis var detta dock en dålig kompromiss. Viss framgång har de gröna också haft när det gäller miljöskatter och minoritetspolitik (inte minst en liberalisering av medborgarskapsreglerna). En svår stötesten blev NATO:s militära aktion mot Serbien 1999, där Die Grünens stöd för tysk medverkan vållade våldsamma protester inom det i princip radikalpacifistiska partiet och kulminerade i att utrikesminister Fischer fick en burk rödfärg kastad i ansiktet under en partikongress. Inför Fischers avgångshot gav dock kongressmajoriteten klartecken.

Efter valet 2002 lyckades den rödgröna koalitionen sitta kvar, vilket många observatörer anser beror på förbundskansler Schröders starka motstånd mot de amerikanska planerna på invasion av Irak, som han lovade att Tyskland inte skulle medverka i. Enligt vissa bedömare var denna politik ursprungligen en eftergift för Die Grünen eftersom Schröder inte tilltrorde Fischer om att kunna göra om sin insats 1999 och framtvunga ett grönt stöd för en sådan aktion. Det visade sig dock att det också fanns ett stort folkligt stöd för Schröders Irak-politik. Senare falnade dock stödet för den rödgröna regeringen och efter nederlag i delstatsvalet i Nordrhein-Westfalen våren 2005 beslöt Schröder plötsligt att utlysa nyval, utan att ha rådgjort med Die Grünen och trots att nyval bara kan utlysas i Tyskland efter författningsmässigt tveksamma åtgärder. Resultatet blev ett nederlag som dock ledde till att SPD satt kvar i regeringen, en så kallad stor koalition, medan Die Grünen degraderades till opposition. Detta tycks också ha blivit slutet (delvis självvalt) för Joscha Fischers partipolitiska karriär, vilket många fruktade skulle bli ett allvarligt avbräck för die Grünen, eftersom Fischer hade varit Tysklands i särklass populäraste politiker. Så tycks det dock inte ha blivit.

Die Grünen fick 1998 6,7 procent av rösterna och 3 ministerposter, 2002 gick partiet framåt till 8,6 procent och behöll ministerposterna. Därefter följde en period med framgångar i alla lantdagsval. 2005 förlorade Die Grünen betydligt mindre än väntat, och fick 8,1 procent. Die Grünen's första val i opposition efter regeringsmedverkan, 2009, blev en entydig framgång, 10,7 procent. Enligt en opinionsmätning har Die Grünen sommaren 2010 stöd av 17 procent av väljarkåren (Dagens Nyheter 2010-08-07).

Ukraina

Ukrainas Gröna (PZU) bildades 1991, delvis i efterdyningarna av Tjernobylnkatastrofen 1986. En känd miljöaktivist, Jurij Shchernak, blev partiledare och utsågs till miljöminister. Han avgick dock redan 1992 och gjorde sedan karriär som ambassadör. Men opinionen ändrades, parlamentet upphävde 1993 sitt kärkraftsmoratorium från 1991 och PZU tycktes dömt att försvinna. Men 1998 lyckades partiet göra comeback med 5,5 procent, 26 mandat. 2001 utsågs partiledaren Sergej Kjurkin till miljöminister. Redan 2002 var röstandelen dock nere i 1,3 procent och inga mandat. Partiet lyckades inte förvalta innehavet av en ministerpost, slets sönder av inre splittring och utbrytningar, men drabbades också av den större krisen i Ukraina mellan ”västvännen” och ”ryssvännen”. Vid parlamentsvalen 2006 och 2007 fick partiet 0,5 respektive 0,4 procent av rösterna.

6 KATEGORISERING-EFFEKTER PÅ INFLYTANDE OCH RÖSTSTÖD

Vi har ovan i avsnitt 5 angett att det finns tre tänkbara huvudformer för grön regeringsmedverkan. Efter genomgången av varje enskilt fall av grön regeringsmedverkan kan konstateras att erfarenheterna i de olika länderna fördelar sig på huvudkategorierna på följande sätt:

- a) Individuell kooptering, 7 fall: Bulgarien, Estland, Georgien, Litauen, Polen, Rumänien, Slovenien.
- b) Surplusmedverkan, 5 fall: Finland, Frankrike, Italien, Slovakien, Ukraina..
- c) Vågmästarställning, 5 fall: Belgien, Irland, Lettland, Tjeckien, Tyskland.

I några fall har gröna partier medverkat flera gånger i regering, någon gång har de skett enligt olika modell vid de olika tillfällena. Vi utgår här från den ”mest avancerade” modellen där individuell kooptering anses som minst avancerad, vågmästarställning som mest avancerad.

Som flera forskare har påpekat skiljer sig den tidiga gröna erfarenheten i före detta kommunistländer på flera sätt från situationen i Västeuropa, såväl politiskt som or-

ganisatoriskt. De "östgröna" var ofta traditionellt organiserade, utan de försök till kollektiv ledning, platt organisation och könsbalans som har kännetecknat "västgröna" och utgjort en grundläggande del av deras "alternativa karaktär". Dessutom var de tidigare "östgröna" ofta (av historiska skäl) starkt antikommunistiska, NATO-vänliga och anhängare till marknadslösningar. De var i sin miljöpolitik vad som på engelska brukar kallas "environmentalist", det vill säga de förordade ofta teknokratiska lösningar på miljöproblem utan den mer omfattande "ekologiska" vision om en radikalt förändrad, alternativ samhällsstruktur, som oftast var utgångspunkten för "västgrönas" politiska program. Följaktligen hade de "östgröna" ofta framstående biologer och andra företrädare för vetenskapliga discipliner med miljörelevans i sina ledningar, vilket gjorde att gröna företrädare ofta naturligen kom att betraktas som lämpliga för de nya demokratiernas miljöministerposter.

Den sorts gröna regeringsmedverkan som varit typisk för de "östgröna" – det vill säga individuell kooptering – har praktiskt taget helt upphört. De "östgröna" som senare nått till regeringsmedverkan har gjort det framförallt på grund av röststyrka i val. Däremot kvarstår i viss utsträckning politiska och organisatoriska skillnader jämfört med "västgröna", något som dock tycks minska efterhand som "östgröna" integreras i det gemensamma europeiska gröna samarbetet inom ramen för European Green Party. I Väst har individuell kooptering varit en sällsynt form av grön regeringsmedverkan, och när den skett har det varit utanför det dominerande gröna partiets ramar (se till exempel Lalonde, nedan avsnitt 10).

Man skulle kunna anta att grönt inflytande växer från a) till c) enligt vår kategorisering. Ett vågmästarparti bör ha större inflytande än ett som inte behövs för majoritetsbildningen och ett surplusparti bör ha större inflytande än individuellt koopterade gröna ministrar utan stöd i ett starkt parti eller nämnvärt röstetal. I praktiken tycks denna grundregel dock vara full av undantag. Flera individuellt koopterade miljöministrar i före detta kommunistländer kunde utöva betydande inflytande över miljöpolitiken under 90-talet. Flera av surpluspartierna, inte minst i Finland, har otvivelaktigt haft inflytande. Samtidigt kan det ifrågasättas om vissa vågmästarpartier lyckats påverka regeringspolitiken särskilt mycket; särskilt omdiskuterade i det fallet är de grönas insatser i Tjeckien och Irland.

Det är också svårt att hitta något entydigt samband mellan regeringsmodell och väljarnas dom i åtföljande val. I ett fall, Lettland, har ursprunglig individuell kooptering utgjort språngbräda för en starkare partibildning som idag deltar i en regering i kraft av vågmästarställning (om än i valallians med ett annat, större parti). I Estland, Slovenien, Bulgarien, Georgien, Rumänien och Polen tycks individuell kooptering under något eller några år på 90-talet inte ha spelat någon bestående roll för de grönas situation 2010. I två fall har reorganisation och annat ändå möjliggjort grön comeback i väljarkåren – Estland och Slovenien – men i Bulgarien, Georgien, Rumänien och Polen syns ingen liknande utveckling vara på gång.

Bland surplusländerna har utvecklingen varit motstridig. Medan Vihreä i Finland

stadigt ökar inflytande och väljarstöd år från år, har Ukrainas gröna efter en relativt stark ställning i väljarkåren kring millennieskiftet, splittrats och praktiskt taget försvunnit från landets politiska karta, delvis på grund av de mycket speciella omständigheterna där under 2000-talets första årtionde. Inte heller i Slovakien eller Italien tycks regeringserfarenheten ha utgjort utgångspunkt för en förstärkning av de gröna i sina länders politik. Däremot har Les Verts växt fram till sin starkaste position någonsin i fransk politik. Det är dock osäkert om detta kan kopplas till regeringsåren 1997-2002. Troligen har det andra orsaker, inte minst att Les Verts äntligen inför det senaste EU-valet lyckades skapa en mycket bred koalition som omfattade gröna och alternativa grupper också utanför Les Verts. Om denna modell är möjlig att upprepa i nationella val är osäkert. Liksom i bland annat Storbritannien har Les Verts valsystemet emot sig och är troligen, så länge det inte ändras, tvingade att ingå formella valallianser före valen (vilket alltså är mycket mer och annorlunda än den sorts politiska allianser som numera förekommer i svensk politik) för att kunna överleva som parlamentsparti, vilket i sin tur praktiskt taget omöjliggör vågmästaragerande.

De fem vågmästarländernas valresultat pekar åt olika håll. Medan det gick kraftigt neråt i Belgien omedelbart efter regeringserfarenheten har det senare återgått till normal nivå. I Tyskland har röstetalen tendentiellt ökat efter regeringsmedverkan, i Lettland stått kvar på ungefär stabil nivå, medan de tjeckiska gröna upplevt en kraftig försvagning 2010 av ungefär samma storleksordning som den belgiska valkatastrofen 2003. Frågan är om återhämtningen också blir av belgisk kaliber. För Irlands del återstår ett nationellt val efter regeringsingträdet, men EU-val och lokala val antyder att väljarnas dom kan bli negativ.

7 FÖRUTSÄTTNINGAR FÖR GRÖN REGERINGSMEDVERKAN

Vad är det då som avgör om ett grönt parti får möjlighet att medverka i en regering?

Rihoux & Rüdiger menar att det är viktigt att partierna anses regeringskapabla, inte minst inom ekonomi och utrikespolitik. ”Green rise to power may not be so much a reflection of change of Green parties themselves, but of changed perception of Green parties by established parties.”

Patrick Dumont & Hanna Bäck har försökt ge ett svar som grundar sig på kvantitativ analys (*Why so few and why so late? Green parties and the question of governmental participation*, EJPR 45/2006). De har analyserat europeiska länder med gröna partier som möjliga regeringspartner, där koalitioner redan före ett val är organisatoriskt/valtekniskt omöjliga, det vill säga där en koalition formellt inte kan ingås förrän efter ett val. Därför bortfaller Frankrike och Italien där gröna oftast har ingått i formella valtekniska allianser med andra partier redan före val. Analysen är

kvantitativ och omfattar 62 701 möjliga koalitioner vid 51 regeringsbildningar. Frågeställningen är: Vad kännetecknar de fall där gröna kommit med i regeringen när regeringskoalition bildats?

Nio hypoteser formuleras. Regeringsmedverkan antas vara:

1. Mer trolig i surplus än i majoritetsregering, det vill säga en regering där de gröna inte är "vågmästare", alltså inte behövs av strikta majoritetsskäl (men av andra, politisk-taktiska skäl).
2. Mindre trolig i minoritetsregering.
3. Mer trolig om det gröna partiet har vunnit många parlamentsplatser vid det senaste valet.
4. Mer trolig om det föreligger en mindre politisk-programmatisk distans mellan de gröna och regeringsbildaren.
5. Mer trolig om det största vänsterpartiet också ingår i regeringen.
6. Mer trolig om det föreligger mindre politisk-programmatisk distans mellan de gröna och det största vänsterpartiet.
7. Mer trolig om de gröna har ett annorlunda valresultat än det största vänsterpartiet (antingen bättre eller sämre).
8. Mer trolig om de gröna har lidit valnederlag tidigare.
9. Mer trolig om de gröna har en längre parlamentarisk erfarenhet.

Författarna finner att hypoteserna 4, 8, 7 kan bekräftas. Särskilt 8 anses intressant eftersom den visar att gröna blir mer "office-oriented" efter valförlust i opposition, eftersom en sådan erfarenhet visar oppositionspolitikens gränser. Sammanfattningsvis är det alltså, enligt Dumont & Bäck, hög sannolikhet att ett grönt parti efter ett val där inget parti ensamt får majoritet, utan en koalition måste bildas, kommer med i regeringen om det politiskt-programmatiska avståndet mellan de gröna och det regeringsbildande partiet är förhållandevis litet, om de gröna tidigare i sin historia lidit valnederlag, samt om de gröna hade ett annorlunda valresultat i senaste val än det största vänsterpartiet.

Översatt till svenska förhållanden stämmer detta ganska väl. Visserligen har koalitionen mellan S och MP i realiteten ingåtts redan för flera år sedan, men den utgör ingen valteknisk allians av det slag som förekommer i bland annat i Italien och Frankrike.

- De politiskt-programmatiska avståndet mellan S och MP har i viss mån minskat, dels genom enskilt företagna programförändringar av de båda partierna, dels genom kompromisser i förhandlingar och, inte minst, genom samarbetet kring statsbudgeten och en del andra frågor sedan 1998.
- MP har otvivelaktigt i sin historia lidit ett förkrossande nederlag i oppositionsställning, 1991 när partiet missade 4-procentspärren och förlorade samtliga riksdagsplat-

ser. Den erfarenheten präglade en hel MP-generation och ledde till en rad interna reformer.

- Trenden i valresultat och, inte minst, opinionsmätningar, har under en tid varit att det går bakåt för S och framåt för MP.

Slutsatsen man kan dra är alltså att situationen inför 2010 års riksdagsval, enligt Dumont & Bäckes analysmodell, är ”mogen” för en koalition under S-ledning där MP ingår.

8 ÖVERSIKT AV 1900-TALETS GRÖNA REGERINGSERFARENHETER

En övergripande analys av den första vågen av västeuropeiska gröna regeringserfarenheter under 1990-talet utmynnade i övervägande kritiska och negativa slutsatser (Green parties in national governments, 2002). Som framgår på annat håll i denna rapport kan bilden nästan tio år senare delvis nyanseras. Ändå kan ett kortfattat referat av hur forskare uppfattade situationen efter de första gröna regeringsåren, vara av intresse.

Enligt 2002 års analys hade de gröna partierna i regeringsställning möjlighet att arbeta efter en dubbelstrategi. En dubbelstrategi innebär dels att välja ministerposter och förhandla inom ett begränsat sakområde, dels att välja en mer konfliktorienterad retorik i förhållande till samhällssystemet som helhet. Endast på detta sätt kan ett grönt parti signalera att man söker en fundamental förändring av politiken. Av de fem gröna partier i Västeuropa (Finland, Italien, Frankrike, Tyskland och Belgien) som satt i regering under 1990-talet valde inget att anta en sådan dubbelstrategi. Istället var samtliga gröna i regeringsställning kraftigt begränsade i såväl inflytande över regeringspolitiken som över problemformuleringsprivilegiet. (Poguntke, s.140)

De frågor som ledde till framgång för de gröna var icke kostnadsdrivande frågor om mänskliga rättigheter, så som rättigheter för illegala invandrare, asylsökande och HBT-rättigheter. Vad gäller den gröna rörelsens främsta profilfråga, kärnkraften, var resultatet begränsat. De finska gröna lyckades stoppa vidare expansion av kärnkraften under 1990-talet, men inte ändra policyinriktningen att bevara kärnkraften. De tyska rödgröna var överens om att avveckla kärnkraften, men utan att sätta ett definitivt stoppdatum. Situationen är analog med det svenska miljöpartiet som gjort en energiuppiggelse med S och V om att avveckla kärnkraften, men ingen vet när.

Förutsättningarna för de gröna i regeringsställning har varit vitt skiftande. De finska gröna samarbetade i en regnbågskoalition med både ex-kommunister och den konservativa högern och blev betraktade som ”assistenter” till högerfalangen i regeringen. Samarbetet var konstruktivt såtillvida att väljarna inte övergav partiet och de gröna fick visst inflytande på miljöfrågorna. (Paastela, sid 18-38)

För de italienska gröna däremot, som ingick i en center-vänster koalition, innebar regeringssamarbetet rekordlåga opinionssiffror och ett sviktande medlemsantal och minskat stöd från NGO:s. Det gröna partiet blev ett i mängden bland de andra i takt med att andra partier införlivade miljöfrågor i sina program. (Biorcio, sid 40-62)

De franska gröna regerade tillsammans med det socialistiska partiet i Frankrike. Det är oklart hur stort inflytande de gröna haft över de resultat som uppnåddes (till exempel ett mer miljövänligt jordbruk) och hur mycket som varit socialisternas eget initiativ.(Boy, 64-77)

De tyska grönas kraftiga opinionsfall under den första perioden efter regeringsinträdet 1998 ledde till att kommentatorer började använda uttrycket ”one generation project” om Die Grünen. Tysklands fortsatta medlemskap i NATO och medverkan i NATO-angreppet mot Serbien liksom svårigheterna att få till stånd en entydigt bindande avvecklingsplan för kärnkraften, bidrog till en flerårig process av ständiga gröna förluster i delstatsvalen. Enligt forskningen uttalade många företrädare för Die Grünen låg grad av självförtroende på grund av sin ringa del av väljarkåren. Partiets saknade även starka band med civilsamhället, vilket gjorde att det hade svagt underlag för att driva igenom radikala förslag. De tyska gröna saknade även, bland annat på grund av sin federala struktur, interna organ för förankring och kampanjande. (Rüdiger, 78-111)

9 NYA PARTIERS PÅVERKANSMÖJLIGHETER

Enligt en översikt över möjligheterna för nya partier att utöva påverkan kan det ske på huvudsakligen två sätt: genom utpressningspotential eller genom regeringspotential. I viss mån kan man för gröna hävda att ”fundisarna” står för utpressning, medan ”realos” snarare vill stödja sig på regeringspotential. Enligt ett klassiskt schema för partiers livscykel (Pedersen) utvecklas partier i flera steg: declaration – authorization – representation – blackmail eller government, där det senare leder till regeringsutövning. Denna modell påverkas naturligtvis av olika länders olika lagstiftning, men i stora drag kan det stämma att nya partier först bildas/lanseras, sedan registreras/auktoriseras för att delta i val, därpå eventuellt vinner parlamentarisk representation och slutligen kan göra anspråk på politiskt inflytande, antingen genom ”utpressning” (ett typfall är Dansk Folkeparti) eller genom medverkan i en regering.

Allmänna risker för alla partier av regeringsmedverkan är att bestraffas av väljarna för regeringens (verkliga eller upplevda) misstag eller av sina egna fundamentalister för (verkligt eller upplevt) svek. Risker för röstförlust är särskilt allvarliga för ett litet parti nära en spärrgräns. Läget kan förvärras av risken att hamna i skymundan under regeringsutövandet.

Deschouwer hävdar också att det för partier i EU-länder är "impossible – or at least fairly difficult – to be in opposition to the European Union", eftersom regeringsmedverkan automatiskt medför ett medansvar för EU:s styrelse via ministerrådet (Kris Deschouwer: Comparing newly governing parties).

Enligt Deschouwer leder regeringsmedverkan till "identity change", i varje fall för renodlade protestpartier. Ett problem med de statsvetenskapliga resultaten är att många forskare under lång tid envisades med att betrakta gröna partier som en form av sedvanliga protest- eller enfrågepartier. Man ville eller förmådde inte se att de gröna företrädere en alternativ helhetsdimension. Under senare tid håller detta dock på att förändras. Betecknande är att Deschouwer försöker finna ett gemensamt mönster för alla nya partier i regeringar, men misslyckas, inte minst på grund av att de gröna partierna avviker markant från protestpartierna. Slutsatsen av detta måste bli att den sorts "identitetsförändring" som kan påvisas för protestpartier som kommer i regeringsställning inte med nödvändighet måste ske för gröna partier. Detta betyder förstås inte att gröna partier inte påverkas av maktutövning, men de är sannolikt mer motståndskraftiga än traditionella protestpartier.

Deschouwer påpekar att nya partier har större chans att överleva sin regeringsmedverkan om de har några års existens bakom sig. Ett grönt exempel kan vara Tjeckien, där Stranka Zeleni kom in i regeringen nästan omgående efter att ha blivit representerat i parlamentet. Den bristande erfarenheten av rimligt lång tid som parlamentariskt parti kan ha bidragit till bakslaget i valet 2010.

Enligt Deschouwer pekar dock ingenting i de fakta han redovisar på att regeringsmedverkan skulle leda till "strong or radical change" beträffande partiets grundideologi. Orsaken är dels att ideologier utgör de flesta partiets "raison d'être" och därför inte kan ändras i en handvändning, dels att ideologier utgör "broad and general views" som inte heller låter sig ändras så lätt. Detta gäller förstås starkare i ideologiska partier, så som de gröna, än i protestpartier där ideologin är diffusare, mer knuten till punktfrågor, av typen "nej till invandring".

Beträffande organisation visar Deschouwer att förändringar finns hos partier i regeringsställning jämfört med dessas barndom, men förändringarna har ofta genomförts före regeringsinträdet, inte som ett resultat av det, dock kanske delvis som ett verktyg för att åstadkomma och möjliggöra regeringsmedverkan.

10 VILKEN PÅVERKAN UTÖVAR GRÖNA PÅ REGERINGSPOLITIKEN?

Att det finns potentiella politiska vinster med regeringsmedverkan är uppenbart. Ett grundläggande förhållande är att de flesta lagförslag bygger på regeringsinitiativ. I parlamentariska system är det ytterst ovanligt att ett lagförslag framläggs och behandlas utan att ha gått via regeringen, även om det formellt är möjligt för till exempel Sveriges Riksdag att anta en lag som framlagts som motion och behandlats i utskott men aldrig passerat regeringskansliet. Regeringens centrala roll beträffande det som i princip är parlamentets monopol, lagstiftningen, bidrar till att nya partier förr eller senare aspirerar på regeringsmedverkan. Där till kommer den direkta regeringsmakten via bland annat förordningar och utnämningar, samt inte minst, initiativ inom utrikespolitiken.

Generellt, menar Bolleyer, gäller att ett ideologiskt ”centrumparti” har större möjlighet att få inflytande eftersom det potentiellt kan tänkas stödja en annan koalition. Sak samma med ett valmatematiskt vågmästarparti eftersom det avgör om koalitionsregeringen får majoritet i parlamentet eller ej. Eftersom nya partier i allmänhet ofta varken är ideologiskt i centrum eller taktiskt har vågmästarposition har de ofta svagt inflytande.

När det gäller gröna partier är detta dock en sanning med modifikation. Några av dem har eller har haft vågmästarposition. Och medan en del gröna klart har identifierat sig ideologiskt som en del av vänstern – till exempel Les Verts och tidigare Die Grünen – finns det en stark tradition bland gröna av att vara ”varken höger eller vänster”, att istället stå för en ny dimension. I Sverige har det, trots MP:s organiserade samarbete med vänsterpartier, spekulerats i att partiet trots allt skulle kunna tänkas samarbeta med ett eller flera borgerliga partier i en regering om valresultatet omöjliggör en rödgrön regering. I såväl Sverige som Tyskland förekommer grönt samarbete med borgerliga partier på regional och lokal nivå trots det organiserade rödgröna samarbetet på nationell nivå. De gröna syftar med detta till att undvika att bli ”inlåsta” i ett vänsterblock, vilket skulle minska möjligheterna till inflytande och på sikt hota deras existens som självständiga partier.

I en översikt över gröna partiers inverkan kommer Rihoux & Rüdig fram till ett antal slutsatser (Benoit Rihoux & Wolfgang Rüdig: *Analyzing Greens in Power: Setting the Agenda*, EJPR nr 45, 2006).

- Påverkan är inte så stor när partiet inte innehar vågmästarställning (pivotal position).
- Vanligtvis är inflytandet störst hos partier som är vågmästare både valtekniskt (för majoritetsbildningen) och politiskt (det vill säga i princip kan bilda regering både åt höger och åt vänster).
- Det är också viktigt att de gröna inte är beroende av andra partiers välvilja för

framtiden, det vill säga inte riskerar att slås ut genom utestängning från valtekniska koalitioner (jämför med Frankrike och Italien) eller valtekniskt manipulerande (jämför med Tasmanien, där man ändrade vallagen för att slå ut De gröna).

Det är alltså klart att gröna kan få ministerposter utan att vara särskilt starka i väljarkåren eller parlamentet (genom individuell kooperering eller surplusmedverkan). Men enligt Rihoux & Rüdig krävs starkare väljarstöd för att få reellt inflytande. När rapporten skrevs år 2006 fanns det dock bristfälligt med forskning för att utvärdera gröna ministrars inflytande. Så tycks det fortfarande vara, varför de bedömningar som görs i denna rapport av den politiska inverkan av grön regeringsmedverkan inte bygger på helgjutet forskningsunderlag utan på så kallade mjukdata. Inverkan av regeringsmedverkan på väljarstöd och inre partiliv är däremot av mer hårddatakaraktär (valresultat respektive partistadgar och andra spelregler).

- De Gröna tycks inte ha påverkat formerna för regeringsmaktens utövande. Detta är en intressant iakttagelse, eftersom man eventuellt kunde ha väntat sig att partier som har en alternativ organisation (gräsrotsdemokrati etcetera) som ett särmerke, i någon mån skulle kunna påverka regeringsmaktens former (kanske något i stil med den internetbaserade inhämtning av medborgarsynpunkter som Miljöpartiets kommunalråd i Kalix en gång introducerade).

- En inte ovanlig farhåga inför grön regeringsmedverkan är att regeringens stabilitet skulle kunna hotas, bland annat eftersom gröna partier antas vara mer benägna att förankra sin regeringspolitik kontinuerligt i partiorganisationen och parlamentsgruppen, vilket skulle kunna leda till att partiet avbryter regeringsmedverkan i förtid. I de fall där gröna har lämnat en regering i förtid, främst Finland och Belgien, har det berott på sakpolitisk oenighet mellan de gröna och regeringens majoritet. Rihoux & Rüdig har inte funnit något fall där inre splittring i ett grönt parti orsakat en regerings fall.

Sammanlagt tonar Rihoux & Rüdig ner inverkan av grön regeringsmedverkan. ”The political options for radical change through Green politics are very limited, the Greens in government experience is not a Green revolution”.

En risk för gröna ministrar/partier som ställer alltför långtgående krav för sin regeringsmedverkan är förstås att de i första hand inte alls kommer med i regeringen, utan att övriga partier finner andra lösningar. Detta är uppenbart när det handlar om individuell kooperering och surplusställning eftersom utpressningsmöjligheten är liten. Men också om de gröna innehar en vågmästarställning finns andra möjligheter för övriga partier, större ju mindre fixerat partisystemet är i ett höger-vänsterblock. I ett blocksystem, som finns i exempelvis Tyskland och Sverige, utgör naturligtvis en vågmästarställning en utpressningsmöjlighet, men om denna utnyttjas för hårt kan de andra partierna göra oväntade uppgörelser för att slippa det gröna hotet. I

Tyskland förekommer ibland ”stora koalitioner”, bland annat för att undgå grönt inflytande. Även om något liknande för närvarande förefaller osannolikt i Sverige kan det knappast uteslutas för framtiden, till exempel om Miljöpartiet skulle ställa ultimativa krav om snabb kärnkraftsavveckling, en linje som väcker starkt motstånd också inom socialdemokratien.

En slutsats av detta är förstås att det enda säkra sättet att garantera starkt grönt politiskt inflytande i regering är att gröna partier blir så starka att de själva blir det regeringsbildande partiet. Dit kan det tyckas vara en lång väg. Men de flesta gröna partier bildades under 1970-, 1980- och 1990-talen. Vid motsvarande ålder var det knappast något europeiskt socialdemokratiskt parti som hade uppnått den statsbärande ställning många av dem fick senare under 1900-talet. Åtskilliga europeiska gröna partier har stöd av mer än 10 procent av väljarkåren, några närmar sig ett stöd på 20 procent.

11 VILKEN ROLL SPELAR PERSONLIGHETER FÖR GRÖNT REGERINGSINFLYTANDE?

Rüdig jämför Die Grünen Joschka Fischer med Agalevs Magda Alvoet och Ecolos Isabelle Durant, där Fischer betraktas positivt, de båda kvinnliga belgiska ministerrarna negativt. Under Fischers tid var det mycket vanligt att tyskar man frågade ”på gatan” hyllade Fischer. Men på följdfrågan ”då röstar du alltså på Die Grünen” fick man ofta en ilsket avvärande reaktion. Många tyskar tycks ha gillat Fischer, inte för att han var grön, utan snarare för att han trots att han var grön uppfattades som den som öppnade dörren för Tysklands comeback på den internationella militära scenen, genom att Die Grünen under Fischers ledning gav upp sitt absoluta motstånd mot att skicka tyska soldater utomlands. Visserligen var Fischer ”toppkandidat” i två framgångsrika förbundsdagsval, men faktum är att hans höga personliga popularitetssiffror aldrig spillde över särskilt mycket på partiet, som faktiskt ligger mycket högre 2010 och gjorde ett bättre val 2009 än när Joschka Fischer var det dominerande gröna affischnamnet.

Enligt vissa bedömare spelade partiledaren Martin Bursik en central roll inom SZ när de gröna i Tjeckien snabbt gick från obetydlighet in i parlamentet och regeringen. Även om detta är korrekt och Bursiks personlighet var avgörande för att skapa ett förnyat intresse hos tjeckiska väljare för de gröna, har den senaste utvecklingen visat att förtroendet för Bursik inte kunnat hindra att partiet snabbt försvunnit från sin centrala roll i tjeckisk politik, tillbaka till obetydlighet.

Typiska exempel på att enstaka personligheter dominerat de gröna, utan att särskilt ofta ha lyckats skapa allmänt stöd för grön politik, är flera av de tidiga östgröna miljöministrarna: Frey i Estland, Gawlik i Polen, Bleahu i Rumänien, Chkhobadze

i Georgien, Emsis i Lettland (till en början). Det handlar om miljöspecialister som inte var "politiker". Ofta med dåliga kunskaper om organisationsuppbyggnad och väljarkontakter, och trots sin gröna etikett hade de ofta inte heller intresse för gräsrotsdemokratiska beslutsformer. Med undantag av Chkhobadze hade de oftast inget sinne alls för könsbalans. De uppfattade sig inte som företrädare för en alternativ samhällsmodell utan som miljöexperter som på expertvis hade till uppgift att genomföra sådant som var "vetenskapligt" korrekt inom miljöområdet. Medan Chkhobadze numera är ledarpersonlighet i Georgiens icke-partipolitiska miljö rörelse, är Indulis Emsis i Lettland den ende som utvecklats till politiker i normal mening, vilket avspeglar sig i framväxten av ett fungerande lettiskt grönt parti med viss parlamentsrepresentation. Återkomsten för de gröna i Estland och Slovenien har däremot skett utan samband med de tidigare regeringserfarenheterna. Och i Bulgarien, Georgien, Litauen, Polen och Rumänien är de gröna 2010 reducerade till politisk obetydlighet.

Exempel som liknar de östeuropeiska fallen av "miljöexperter" som gröna profilpersoner finns också i Västeuropa. Ett känt fall är Brice Lalonde i Frankrike, som var en av landets mest kända miljöpionjärer, grundare av franska Jordens Vänner. Han engagerade sig aldrig i Les Verts eftersom han inte kunde acceptera en alternativt gräsrotspartis struktur och arbetsformer, inte minst dess negativa syn på "personkult". Däremot accepterade han att bli miljöminister 1988-92 utan egentligt parlamentariskt stöd och 1990 grundade han sitt eget "gröna" parti, Generation Ecologique. Idag har både Lalonde och hans parti försvunnit från den politiska scenen medan Les Verts växer och frodas.

En viktig skillnad mellan "östgröna" och "västgröna" har varit att partisplittring och enskilda partibyten varit ganska vanliga företeelser hos "östgröna", medan, enligt Rüdig, "remarkably not a single Green minister in Western Europe has changed political allegiance and joined another party during their period in office".

Rüdig drog 2006 följande övergripande slutsatser: Regeringsmedverkan är inte "nödvändigtvis dåligt" för gröna, de kan ha nytta av ökad uppmärksamhet och uppvisning av kompetens. De förnyade gröna partierna har möjlighet att inte bara överleva, "but to increase public support". Medan många östgröna stupat bland annat på regeringsmedverkan, kan västgröna fortsätta, antingen som en del av antiglobaliseringsrörelsen eller som del av ett rödgrönt projekt, eller som nya gröna som kan samarbeta åt alla håll, också med borgerliga.

12 HUR PÅVERKAS GRÖNA PARTIER AV REGERINGSMEDVERKAN?

Tvärtemot den gamla statsvetenskapliga hypotesen från 1960-talet om att det västliga partisystemet var stabilt (Lipset Rokkans "freezing hypothesis", 1967), en missuppfattning som tycks ha utgjort axiom för många statsvetare tills nyligen, bildas allt fler partier överallt, också i Sverige (se Gissur O Erlingsson och Mikael Persson, Utmanarna, Statsvetenskaplig Tidskrift nr 2, 2010). "Frysningshypotesen" förefaller vara ungefär lika ogrundad som den berömda vanföreställningen om "slutet på historien" efter kommunismens sammanbrott. Denna insikt har lett till uppkomsten av forskning kring fenomenet "nya partier", däribland gröna, även om åtskilliga gröna partier nu funnits med så länge att de knappast kan betraktas som nya. Det hindrar inte att också de äldsta av dem jämförelsevis nyligen varit i samma situation som partier som 2010 kan klassificeras som nya.

Nya partier, däribland många gröna, möts naturligtvis av en rad svårigheter som inte i samma mån existerar för traditionella partier med rötter i 1800-talet. Nicole Bolleyer antar att nya partier har nackdelar av att 1) sakna väljarmässigt 'säkerhetsnät', det vill säga kärnväljare, säkra väljare; 2) vara små storleksmässigt, och 3) organisatoriskt sämre utvecklade (Nicole Bolleyer: The organizational costs of public office).

Gröna partier, kan påverkas av sin regeringsmedverkan på flera sätt: de kan bestraffas eller belönas av väljarna i nästkommande val; de kan lockas eller tvingas till politisk/programmatiska anpassningar, och de kan lockas eller tvingas till organisatoriska/strukturella anpassningar (Wolfgang Rüdiger: Is government good for Greens?EJPR 45/2006)..

Väljarnas dom

Efter en analys av 14 gröna regeringsperioder i öst och 7 fall i väst, drog Rüdiger slutsatsen: "Overall it would clearly be misleading to suggest that Green parties entering government are bound to suffer losses at subsequent elections" (Rüdiger 2006).

I Östeuropa hade flera partier lidit förluster efter regeringsmedverkan, men i väst gäller att de flesta har upplevt "gains in support". Exempel på mycket tydliga bestraffningar i väst var att Die Grünen förlorade i samtliga 15 delstatsval mellan 1998 och 2002. Agalev och Ecolo utraderades nästan 2003 efter regeringstiden. Men i båda fallen har partierna senare lyckats göra come-back. Också i Italien och Tjeckien har väljarnas dom varit negativ, hittills med bestående verkan.

Exempel på tydliga väljarbelöningar efter en regeringsperiod kan hämtas från Finland 1999 och 2002, Frankrike 2002, Tyskland förbundsval 2002. Också utvecklingen i Lettland måste räknas hit, liksom i viss mån återkomsten i Belgien och Tysklands val 2009. Hur det blir i Irland är oklart.

Sammanfattningsvis har alla bestående röstförluster efter grön regeringsmedverkan utom en – Italien – drabbat ”östgröna”. All regeringsmedverkan av ”västgröna” har belönats av väljarna, antingen omedelbart (Finland, Frankrike), eller efter en övergångstid (Belgien, Tyskland), utom i ett fall - Irland - som dock är så färskt att den långsiktigare utvecklingen är omöjlig att bedöma. Dessutom kan återkommande regeringsmedverkan vara en orsak till stabilisering av de grönas politiska roll i ett fall hos ”östgröna”, Lettland.

Enligt Rüdig finns det två, delvis motstridiga, strategier som gröna regeringspartier kan tillämpa för att minimera risken för bestraffning av väljarna: a) att regera med viss distans till regeringsuppdraget för att inte framstå som medskyldiga till impopulära regeringsåtgärder; b) att ta mycket synligt helhetsansvar för regeringsuppdraget för att därmed visa förmåga, effektivitet, etcetera.

Det finns inget vetenskapligt försök att systematiskt bedöma hur gröna partier faktiskt valt att agera ur detta perspektiv. Utan närmare analys är det svårt att bedöma om något parti försökt tillämpa modell a) under sin tid i regeringen. Förvisso markerar partier ofta att regeringspolitiken är en kompromiss och genom partikongresser och partiutspel visar koalitionspartier vad som är deras egentliga uppfattning före regeringskompromissandet. Men att ett regeringsparti skulle gå ett steg till och antyda att det inte känner sig medansvarigt för en viss del av regeringspolitiken, skulle kunna vara riskabelt. Å ena sidan vore det ett radikalt sätt att markera en egen profil; å andra sidan skulle det skapa intryck av splittring och väcka spekulationer om regeringens snara sammanbrott. Vi har i denna förstudie inte haft möjlighet att utforska hur gröna partier faktiskt har agerat, men vårt helhetsintryck är att de oftast valt modell b). Det betyder att de, även om de uttryckligen har markerat sin egen profil, samtidigt har påtagit sig ett helhetsansvar för regeringspolitiken. De gånger de inte kunnat göra detta har de valt att lämna regeringen, i Finland 2002 och i Belgien 2003, vilket ledde till radikalt olika reaktioner i väljarkåren. Vårt intryck är att förklaringen är att det finländska fallet handlade om en fråga som alla visste var en kärnfråga för Vihreä, kärnkraften. Att lämna regeringen för en sådan fråga uppfattas som rakryggat. Det belgiska fallet handlade visserligen om en grön fråga, men av mindre betydelse – nattliga överflygningar av Bryssel. Regeringsutträdet kom dessutom brådstörtat bara ett par veckor före ett val. Få förstod varför partiet inte kunde markera sin uppfattning enligt modell a) och begära av väljarna att uttala sig via sitt partival. Agerandet skapade intryck av instabilitet och skadade förtroendet för de grönas regeringsförmåga.

Spelar det någon roll hur många och vilka ministerposter de gröna får i en regering? Rüdig fann 2006 inget samband mellan detta och valresultaten. Däremot spelar det naturligtvis roll för de grönas inflytande hur många och vilka ministerposterna de får, men, som visas ovan, detta är betydligt mer svåranalyserat än hårda röstsisffror.

Erfarenheterna från Miljöpartiets europeiska gröna systerpartier pekar alltså mot att någon automatisk bestraffning från väljarnas sida vid nästa val, om MP skulle komma i regeringsställning efter valet i september 2010, inte behöver befaras. Det belgiska fallet visar dock att ”konstigheter” i själva regeringsutövandet kan straffa sig på kort sikt, även om det inte behöver vara ödesdigert på längre sikt. Samtidigt visar det finska exemplet att tydligt försvar för gröna grundbultar snarare stärker förtroendet för det gröna partiet, också om det måste drivas så långt som till att partiet lämnar regeringen. En regeringsmedverkan som sköts optimalt kan, som i till exempel Finland och Tyskland, medföra inte bara konkret inflytande på regeringspolitiken utan också ökat röstetal i följande val. Att medverka i en regering är dock inget riskfritt företag, vilket flera andra exempel tydligt visar.

Hur påverkas grön politik av regeringsmedverkan?

Det finns så vitt vi vet ingen systematisk vetenskaplig analys av vilka politiska anpassningar gröna partier har gjort på grund av sin medverkan i regering. Tre huvudtyper av anpassning kan tänkas:

- Strategisk anpassning, det vill säga politisk/programmatisk åsiktsförändring före en regeringsbildning i syfte att få partiet att framstå som ”regeringskapabelt”.

Ett exempel som vissa bedömare anför är svenska Miljöpartiets beslut att stryka kravet på EU-utträde ur sitt partiprogram 2008. Företrädare för Miljöpartiet genmäler att åsiktsbytet genomfördes på grund av verkligheten och efter en medlemsomröstning och därför inte kan uppfattas som en strategisk anpassning inför en kommande regeringsmedverkan.

- Ideologisk anpassning, det vill säga politisk/programmatisk åsiktsförändring under regeringsutövningen.

Ett slående exempel är Die Grünen's acceptans av Tysklands NATO-medlemskap alldeles i början av regeringsbildningen 1998. Den nye utrikesministern Joschka Fischer lovade faktiskt i USA att Die Grünen hade övergett kravet redan innan så hade skett via reguljära partibeslut. Ett annat, närliggande exempel, är att Die Grünen i samband med Kosovo-krisen övergav sitt motstånd mot att tyska trupper ska kunna sättas in utomlands.

- Kompromissanpassning, det vill säga politisk/programmatisk kompromiss med koalitionsparter i syfte att möjliggöra regeringsbildning och/eller regeringsutövning – utan att detta medför förändring av partiets egen åsikt.

Detta är den i särklass vanligaste formen av anpassning, som ibland sker redan före val i form av gemensamma regeringsprogram med tilltänkta koalitionspartner, ibland först efter ett val under regeringsförhandlingar. Det finns ingen systematisk

översikt över vilken form som varit vanligast för gröna partier, men båda formerna förekommer ganska flitigt.

Medan strategisk och ideologisk anpassning betyder en bestående förskjutning av den gröna politiken, behöver kompromissanpassning i princip inte ha någon långsiktig inverkan. Inget hindrar ett grönt parti som förlorat regeringsmakten från att till fullo återgå till de krav som finns kvar i partidokumentet men som man avstått från att aktualisera på grund av regeringssamarbetet. Samtidigt finns förstås risk att kompromissåsikterna efterhand kommer att uppfattas som partiets egentliga åsikter, vilket gör att det kan vara svårt för såväl väljare som nytillkomna medlemmar att hänga med om ”sovande” åsikter åter börjar drivas aktivt, särskilt om regeringskompromissandet pågått länge. Statsvetaren Thomas Poguntke har påpekat att efter regeringsmedverkan finns ingen väg tillbaka till ”pure protest and criticism” eftersom partiet nu måste ta ansvar för en del av de omständigheter det kanske egentligen skulle vilja kritisera. Det kan då bli svårt att förklara att man har ansvar för åtgärder som man egentligen aldrig gillat; det kan vara enklare att inte bara försvara utan också identifiera sig med dessa åtgärder.

Hur påverkas gröna partiers inre organisation av regeringsmedverkan?

Joschka Fischer lär en gång ha sagt att ”the march through the institutions has tended to change the marchers far more than the institutions”. (Thomas Poguntke 2007). Det är ingen tvekan om att regeringsmedverkan ställer krav på partiorganisationen som den ursprungliga ”gräsrotsdemokratin” inte i alla avseenden kan tillfredsställa. Som Rüdiger har påpekat tyder dock de flesta studier som gjorts på att en inre reorganisation oftast har påbörjats före regeringsinträdet. I svenska Miljöpartiet genomfördes en organisationsreform redan i mitten av 90-talet efter katastrofvalet 1991 då partiet åkte ur riksdagen. Även om betydande delar av den ursprungliga platta organisationen behölls, inte minst språkrörsinstitutionen, genomfördes också viktiga förändringar, till exempel att ledningen samlades i en partistyrelse och att språkrören kan sitta i riksdagen.

Hur blir ett parti regeringsfärdigt? Bolleyers svar är att det bygger på tre variabler: partiets relativa styrka, dess ”programmatic compatibility” (ungefär kompromissvilja) och ”organisatoriska pålitlighet” (en partner måste kunna lita på att ingångna uppgörelser hålls, regeringen måste kunna lita på stöd från partiets parlamentariker i strategiskt viktiga omröstningar).

Bolleyer menar att flera anpassningar behövs: 1) anticipatory substantial adaption: att anti-etablissemangsretoriken tonas ned, liksom vissa programmatiska krav; 2) anticipatory organisational adaption: att organisationen anpassas mot ett mer centraliserat ledarskap, vilket är ”clearly more demanding” än programmatisk eller retorisk anpassning.

Enligt Bolleyer skapar regeringsmedverkan en rad krav på partiorganisationen:

1) bättre samordning av partiets olika instanser och organ, vilket samtidigt medför en risk för centralstyrning, 2) noggrannare urval av partiföreträdare i regeringsrelaterade instanser, vilket medför risk för missnöje bland personer som inte blir utvalda, 3) ökat behov av sakkunskap och expertis på olika nivåer i partiet, vilket medför risk för professionalisering och marginalisering av gräsrotter och ”amatörer”, det vill säga risk för en klyfta mellan partiapparat och partimedlemmar. Sammanlagt leder allt detta till ökad makt för partiets centrala styrningsorgan, förändring av partiet från folkrörelse till maktapparat.

13 SAMMANFATTANDE SLUTSATSER

Gröna personligheter och partier har sedan början av 1990-talet medverkat i regeringar i 17 europeiska länder, 11 i Öst- och Centraleuropa, 6 i Västeuropa.

I sju fall (Bulgarien, Estland, Georgien, Litauen, Polen, Rumänien och Slovenien) har den gröna regeringsmedverkan haft karaktär av så kallad individuell kooptering, vilket innebär att enstaka gröna personligheter inbjudits att delta i en regering.

I fem fall har det handlat om så kallad surplusmedverkan (Finland, Frankrike, Italien, Slovakien och Ukraina). Här handlar det om gröna partier med en viss styrka som erbjuds medverkan i en regering trots att deras stöd inte är nödvändigt för majoritetsbildningen.

I fem fall har gröna medverkat i regering i kraft av vågmästarställning (Belgien, Irland, Lettland, Tjeckien och Tyskland), det vill säga utifrån en styrkeposition i parlamentet som gör att grönt stöd är nödvändigt för att en viss regering ska kunna bildas.

Av de tre gröna fall av regeringsmedverkan som pågår när detta skrivs, sommaren 2010, är det i ett fall, Finland, frågan om surplusmedverkan, och i två fall, Lettland (delvis) och Irland, om vågmästarställning. Individuell kooptering, som var särskilt vanlig i före detta kommunistländer i början av 90-talet, är troligen en metod som har hamnat i historiens skräpkammare.

För det svenska miljöpartiet är grundförutsättningen att partiet antas inta en vågmästarposition. I teorin är det förstås möjligt, om S och V tillsammans skulle få majoritet i riksdagen, att MP:s medverkan i en rödgrön regering blir av surpluskaraktär, eftersom det fasta rödgröna trepartisamarbete som nu pågått under nästan två år gör att allt talar för att samtliga tre rödgröna partier kommer att ingå i en eventuell rödgrön regering även om något av partierna inte skulle behövas för att åstadkomma riksdagsmajoritet. Oberoende av denna teoretiska men osannolika möjlighet, kvarstår dock att MP medverkar i det rödgröna blocket i kraft av förutsatt vågmästarposition varför en grön medverkan i en svensk regering efter valet 2010 kan betraktas och analyseras som en form av vågmästarmedverkan.

Det finns också andra faktorer som enligt statsvetenskaplig forskning om gröna partiers regeringsmedverkan pekar på att Miljöpartiet år 2010 på flera sätt måste betraktas som ”moget” för regeringsansvar. Enligt Dumont & Bäck föreligger hög sannolikhet att ett grönt parti kommer med i regeringen om a) det politiskt-programmatiska avståndet mellan de gröna och det regeringsbildande partiet är förhållandevis litet, b) de gröna tidigare i sin historia lidit valnederlag och c) de gröna hade ett annorlunda valresultat i senaste val än det största vänsterpartiet. Allt detta stämmer i stora drag in på Miljöpartiet: a) det politiskt-programmatiska avståndet mellan S och MP har minskat, dels genom enskilt företagna programförändringar, dels genom kompromisser i förhandlingar, dels samarbetet kring statsbudgeten 1998-2006; b) MP led ett förkrossande nederlag i oppositionsställning, 1991, när partiet missade 4 procentspärren och förlorade samtliga riksdagsplatser; c) trenden i valresultat och opinionsmätningar har under en tid varit olika för S och MP, neråt för S, uppåt för MP.

Vad kan man då spå om effekterna av MP-medverkan i en svensk regering med utgångspunkt i erfarenheterna i de 17 länder där grön regeringsmedverkan förekommit? På grund av de många påtagliga olikheterna utesluter vi koopteringsländerna från den sammanfattande analysen.

Två huvudfrågor brukar ställas inom forskningen:

1. Hur påverkar de gröna regeringen?
2. Hur påverkas de gröna av regeringsmedverkan?

Mer specifika frågor följer under de två huvudfrågorna.

13.1 Hur påverkar de gröna regeringen?

Hur påverkas regeringens politik? Här finns ingen systematisk utvärdering utan bara en lång rad mer eller mindre subjektiva uppskattningar. För några år sedan hävdade två forskare (Rihoux & Rüdig) att ”the political options for radical change through Green politics are very limited, the Greens in government experience is not a Green revolution”. Samtidigt finns det en rad exempel på att grön regeringsmedverkan varit avgörande för införande av miljöskatter (Belgien), avvecklingsplan för kärnkraft (Tyskland), tuffare miljöskyddslagar (de flesta länder), regler mot genmodifierade livsmedel (Italien), skärpning av djurskyddet gentemot jaktintressen (Frankrike), liberalare invandrings- och HBT-regler (Tyskland med flera). Överlag ger forskarna gröna statsråd godkänt.

Hur påverkas regeringens stabilitet? En farhåga som brukar anföras mot regeringsmedverkan är att ”gräsrotsdemokratien” riskerar att leda till ”bakläxa” för gröna statsråd, vilket därmed skulle kunna leda till ökat antal regeringskriser. I forskningen finns inget stöd för detta. Forskarna understryker att de inte hittat ett enda fall där inre splittring i ett grönt parti lett till en regerings fall.

Hur påverkas regeringens arbetsformer? Enligt forskningen – inte alls. Inget grönt parti tycks alltså ha försökt förnya regeringsarbetets former.

SLUTSATS 1: Miljöpartiet bör försöka införa demokratiserande reformer av regeringsarbetet, kanske i likhet med vad Peter Eriksson genomförde för att skapa förstärkt, direkt medborgarinflytande, under sin tid som kommunalråd i Kalix.

Spelar det någon roll vilka och hur många ministerposter ett grönt parti får? Det finns inga vetenskapliga analyser med entydiga resultat som behandlar hur de grönas inflytande i en regering påverkas av vilka och hur många ministerposter de erhåller. Ett allmänt intryck är dock att ensamma gröna ministrar riskerar att få det svårt i brist på stöd av en grupp inom regeringen. Helst bör de gröna utgöra en ”kritisk massa”. Det var ingen slump att Die Grünen inte nöjde sig med mindre än 3 ministerposter i Tyskland. I samtliga fall av grön regeringsmedverkan har de gröna fått ansvar för miljöpolitiken, ibland tillsammans med närliggande ämnesområden typ jordbruk, livsmedel, konsumentfrågor, energi. Däremot har de sällan haft ansvar för ”tunga” områden där en stor del av miljöproblemen produceras, typ trafik, infrastruktur, ekonomi, statsfinanser, näringsliv. Ett exempel på en grön ministerpost utanför det vidare miljöområdet är utrikesministerposten i Tyskland, som gav Die Grünen en tydlig internationell profil, men också framtvängde smärtsamma anpassningar (NATO, Kosovo-interventionen). För Sveriges del föreligger redan före valet gemensamma rödgröna program för det mesta, inklusive utrikes- och försvarspolitik, vilket gör att det är liten risk att plötsliga helt nya beslutssituationer som inte i princip är förutsedda i de gemensamma dokumenten dyker upp. Därför finns det knappast någon ministerpost de gröna absolut bör undvika.

SLUTSATS 2: Miljöpartiet måste kräva att få miljöministerposten. Kampen mot miljöförstörelsen – i vid bemärkelse – utgör partiets hjärtefråga och ideologiska grundbult och är samtidigt det politikområde där man har i särklass störst förtroende bland väljarna. Det vore obegripligt för omvärlden om den posten inte innehades av en miljöpartist i en regering där Miljöpartiet medverkar. Men erfarenhet från andra länder visar att miljöministerposten för att få effekt måste backas upp av grönt ansvar också för ett eller flera tunga strukturområden, som trafik, näringspolitik, jord- och skogsbruk. Om valresultatet blir likt opinionsmätningarna bör man dessutom inneha posten vice statsminister, vilken, som skedde i Tyskland, bör kombineras med en av de främsta makt- och prestigeposterna efter statsministern, det vill säga finans- eller utrikesministerposten. Miljöpartiet bör också försöka få ett starkt inflytande över minoritetens rättigheter, HBT-frågor och liknande, där andra gröna partier i regeringsställning lyckats genomdriva viktiga förbättringar. Sammanlagt bör Miljöpartiet med nuvarande opinionsläge göra anspråk på 5 statsrådposter.

13.2 Hur påverkas de gröna av regeringsmedverkan?

Hur påverkas den gröna politiken? En vanlig farhåga bland gröna aktivister är att den gröna profilen måste slätas ut och kompromissas bort i en regeringskoalition. En forskare hävdar att gröna partier kan hantera detta problem på två sätt: antingen försöker de gröna statsråden hålla viss distans till regeringen och markera sin egen gröna grunduppfattning trots att den inte återspeglas i regeringens åtgärder eller så

tar de tvärtom uttryckligen ett helhetsansvar för regeringspolitiken för att skapa intryck av större inflytande än de kanske har. Risken med det förstnämnda är att deras trovärdighet som statsråd kan skadas, vilket kan skada hela regeringen. Risken med det sistnämnda är att regeringsståndpunkter som ur grön synvinkel är kompromisser efterhand hanteras som om de är uttryck för grön övertygelse. Det finns ingen entydig lärdom att dra av gröna partiers erfarenhet, men mycket tyder på att det måste handla om att "sitta på två stolar samtidigt". Ett vanligt sätt att lösa detta är att statsråden står för regeringspolitiken medan partiorganisationen står för partilinjen. Det finns dock gränser, vilket exemplet med den tyska militära insatsen i Kosovo 1999 visar. Då hotade utrikesminister Joschka Fischer med avgång om han inte fick partiets stöd för denna radikala avvikelse från den radikalpacifistiska gröna grundlinjen. Hotet gick hem. Men när partiet några år senare protesterade mot Schröderregeringens sociala nedrustning nöjde sig Fischer med att plädera för regeringslinjen på en partikongress, utan avgångshot.

Det finns gröna grundbultar som ett grönt parti inte kan överge utan att begå självmord (till exempel kärnkraftskritiken), men det finns också nationella grundbultar som varje regeringsparti måste acceptera, i Tysklands fall NATO-medlemskapet, som Die Grünen i princip var emot. En forskare hävdar att det är omöjligt för ett regeringsparti i ett EU-land att vara motståndare till EU eftersom regeringsinnehavet automatiskt medför aktiv medverkan i EU:s beslutsprocess. Liknande argument har som bekant hörts i svensk debatt. Inget grönt parti har vid sin regeringsmedverkan ifrågasatt själva EU-medlemskapet.

Sammanfattningsvis menar Deschouwer (2008) att han inte funnit något som pekar på någon allmän trend mot "strong or radical change" beträffande partiets grundideologi på grund av regeringsmedverkan. Orsaken är att ett partis ideologi utgör partiets existensberättigande och därför inte låter sig ändras så lätt. Samtidigt hävdar Poguntke (2002) att regeringsmedverkan i viss mån är "utan återvändo", därefter finns ingen väg tillbaka till "pure protest and criticism", eftersom partiet nu måste ta ansvar för en del av de omständigheter det kanske egentligen skulle vilja kritisera.

SLUTSATS 3: Miljöpartiet bör tillämpa en dubbelstrategi med både kompromisser och opinionsbildning, vilket betyder att större kompromisser som avviker mer än marginellt från den gröna grundövertygelsen måste presenteras som just kompromisser så att den gröna profilen förblir tydlig även när en stor del av regeringsbesluten utgör kompromisser.

Hur påverkas den gröna organisationen? Enligt Bolleyer skapar regeringsmedverkan en rad krav på partiorganisationen: 1) bättre samordning av partiets olika instanser och organ, 2) noggrannare urval av partiföreträdare i regeringsrelaterade instanser, 3) ökat behov av sakkunskap och expertis. Sammantaget pressar detta i riktning mot professionalisering och centralisering, vilket utgör motpoler mot gröna ideal

om gräsrotsdemokrati. Erfarenheterna visar att det har pågått en viss process i denna riktning i de flesta gröna partier, men oftast har inre reformer genomförts före ett regeringsinträde, inte efter. Ett av fåtaliga exempel på det senare är att die Grünen inte förrän efter regeringsinträdet tillät språkrör och partistyrseledamöter att samtidigt vara ledamöter av Förbundsdagen. För Miljöpartiets del genomfördes en stor reorganisation efter katastrofvalet 1991 vilket ledde till att språkrören nu får sitta i riksdagen och att en partistyrse ersatte ett antal ledande utskott. I ett fall, Belgien, har extrem inre "gräsrotsdemokrati" – eller kaos – bidragit till ett valnederlag. Det var när partiledningen byttes fyra gånger under regeringsåren 1999-2003. Överlag har alla gröna partier – också de som inte regerat - efterhand skaffat sig mer professionella och handlingskraftiga strukturer. Samtidigt avviker nästan alla gröna partier i något avseende från det traditionella mönstret, främst genom kollektiv ledning, könsbalans, rotation, begränsning av mångsyssleri. Enligt flera forskare är en alternativ organisationsmodell ett av de grönas särmärken som många väljare känner igen och gillar, varför det finns skäl att behålla så mycket som är möjligt att förena med effektivt regeringsarbete.

SLUTSATS 4: För Miljöpartiets del genomfördes de viktiga organisationsreformer som var nödvändiga för att göra partiet regeringsfärdigt redan 1992. Därför finns idag inget behov av större inre organisationsförändringar i professionaliserande och centraliserande riktning; snarare är det viktigt att behålla och utveckla sådana inslag i organisationen som påminner om partiets alternativa identitet, inte minst åtgärder för att stärka förankringen i miljö- och alternativrörelserna och andra folkrörelser.

Hur påverkas röstsiiffrorna? I Östeuropa hade flera partier lidit förluster efter regeringsmedverkan, men i Väst gäller att de flesta har upplevt "gains in support". Ett exempel på kraftig bestraffning i Väst skedde 2003 i Belgien då Agalev och Ecolo nästan uttraderades efter fem år i regeringen. Men 2010 är båda partierna tillbaka på samma nivå som 1999. Också i Tyskland var väljarreaktionen först skarpt negativ vid åtskilliga delstatsval 1998-2002. Men vid förbundsdagsvalet 2002 blev resultatet ändå bättre än 1998. I Italien och Tjeckien har väljarnas dom varit negativ, hittills med bestående verkan. Exempel på tydliga väljarbelöningar efter en regeringsperiod kan hämtas från Finland 1999 och 2002, Frankrike 2002, Tyskland 2009.

Sammanfattningsvis har alla bestående röstförluster efter grön regeringsmedverkan utom en – Italien – drabbat "östgröna". All regeringsmedverkan av "västgröna" har belönats av väljarna, antingen omedelbart (Finland, Frankrike, Tyskland 2002), eller efter en övergångstid (Belgien, Tyskland), utom i ett fall - Irland - som dock är så färskt att den långsiktigare utvecklingen är omöjlig att bedöma. Dessutom kan man i ett fall se hur återkommande regeringsmedverkan utgjort en orsak till stabiliseringen av de grönas politiska roll hos "östgröna" i Lettland.

En möjlig orsak till olikartade väljarreaktioner skulle kunna vara den politiska färgen på den regeringskoalition de gröna ingår i. Något entydigt mönster går dock

inte att finna. Medan till exempel de gröna i Frankrike och Italien uppfattas som ideologiska vänsterpartier som ingått i såväl valalliansen som regeringskoalitioner med vänsterpartier, har de gröna i Irland och Tjeckien erfarenhet av regeringssamverkan med borgerliga partier. I Finland, Lettland och Belgien har regeringssamverkan skett med olika konstellationer. Medan de tyska Die Grünen på riksnivå enbart medverkat i rödgrönt samarbete förekommer andra färgkonstellationer – liksom i Sverige – regionalt och lokalt.

Det finns ingen vetenskaplig analys av samband mellan politisk färg på den koalition gröna partier ingår i och väljarnas reaktioner. Ett intryck är dock att valutslagen varit sämst i de länder som kännetecknas av ensidig, delvis ideologisk grön anknytning till antingen vänstern (Italien, Frankrike) eller högern (Tjeckien, Irland), möjligen med visst undantag för Frankrike där EU -valet 2009 var en stor framgång. Överlag har väljarnas dom varit positiv för de gröna som på olika sätt har en öppnare attityd till val av samarbetspartner: Finland, Lettland, Tyskland och Belgien (efter en övergångstid).

SLUTSATS 5: Miljöpartiet bör hålla fast vid att det rödgröna samarbetet är det ur grön synvinkel mest lämpliga nu, men inte utgör inledningen på någon form av långsiktig, fastlåsning i ett traditionellt vänsterblock. Forskningen visar att en valstrategisk centrumposition med möjlighet till samarbete med olika politiska block utgör den bästa grundvalen för grönt inflytande. Detta motsäger inte det sakliga behovet av en radikal grön politik inte bara inom det traditionella gröna kärnområdet, utan också beträffande socioekonomiska orättvisor och fördelningsfrågor. Det handlar inte om att försöka undvika att traditionella högervänster-index brukar placera Miljöpartiet till vänster om mitten, utan att klargöra att detta inte får tolkas om ett långsiktigt val när det gäller möjliga politiska samarbetspartner.

Som flera forskare påpekar, finns det ingen som helst automatik som dömer gröna partier till bestraffning av väljarna på grund av de kompromisser och anpassningar en regeringsmedverkan med nödvändighet medför. Samtidigt är det uppenbart att det spelar stor roll hur de gröna statsråden sköter sig. När de finländska gröna lämnade regering på grund av kärnkraftfrågan belönades de av väljarna, men när belgiska gröna gjorde detsamma med anledning av nattliga överflygningar hängde väljarna inte med. Uppenbarligen uppfattades överflygningarna inte som en tillräckligt stor fråga för att motivera regeringskris, medan kärnkraften är känd som en grön hjärtefråga där kompromissutrymmet är begränsat. När de tjeckiska gröna omedelbart efter sin återkomst till parlamentet 2006 fick fyra ministerposter gjorde deras partiledare ett ja till amerikanska missilbaser till en profilfråga; i påföljande val uttraderades partiet. Också i ett före detta kommunistland är det uppenbarligen föga framgångsrikt för ett grönt parti att driva ett militaristiskt krav som går på tvärs med gröna grundidéer. En sak är, som i Tyskland 1999, att tvingas till acceptans av maktpolitiska skäl, en annan, som i Tjeckien, att driva det offensivt.

SLUTSATS 6: Miljöpartiet bör eftersträva att regeringen ska hålla hela mandatperioden. Man bör inte ens överväga att bryta regeringssamarbetet om inte någon ny ödesfråga, som inte kunnat förutses i förhandlingarna, plötsligt dyker upp. Men då måste det handla om omöjlighet att få gehör i regeringen för någon oerhört central grön hjärtefråga – i likhet med motstånd mot fler kärnreaktorer – där alla människor direkt förstår att det var omöjligt att acceptera ur grön synvinkel; eventuella mindre kontroverser måste hanteras på annat sätt än utträde ur regeringen.

14 FRAMTIDSUTSIKTER FÖR GRÖNA PARTIER

I början av 2000-talet summerade statsvetaren Wolfgang Rüdig sina slutsatser av de dittills inträffade fallen av grön regeringsmedverkan:

“Overall, the future of green parties in government will depend on their continued ability to construct their own political agendas that find favour with the electorate. Environmental issues will continue to be important to voters. The future also will depend on their ability to find opportunities to play a useful role in government in the eyes of coalition partners. Generally, greens in government have not posed radical challenges to the status quo, and thus there is little reason to believe that the major political parties of the left - and perhaps increasingly the right - will not regard the greens as potential coalition partners. What will be far more difficult for the greens, particularly after their first period in office, is to enthuse voters who may be disillusioned with what the greens have achieved (or not achieved) in government.” (Rüdig 2002)

Vi vill särskilt understryka den sista meningen i Rüdigs slutsats. Att gröna partier i princip bör pröva regeringsmedverkan som ett sätt att utöva inflytande är rimligt. Strävan att få maximal verkställande makt utgör den grundläggande skillnaden mellan ett politiskt parti och en folkrörelse (NGO). Om man på 1970-talet tyckte att den utomparlamentariska miljö- och alternativrörelsen var otillräcklig och därför medverkade till att bilda gröna partier, ställa upp i val, inträda i parlament, är det givetvis en logisk kulmen att också ingå i en regering. Samtidigt har regeringssamarbetet sina begränsningar. Många gröna riskerar att bli desillusionerade. Det leder till två slutsatser: Dels att gröna partier inte får klamra sig fast vid regeringsmakt om det gröna inflytandet blir obetydligt utan i så fall under en tid återgå till koncentration på opinionsbildning, också via parlamentsplatser. Som fler exempel visar bland annat i Österrike, Nederländerna, Schweiz, Luxemburg – och hittills i Sverige – kan betydande grönt inflytande utövas också i rollen som icke-regeringsparti och, inte minst, väljarstödet kan den vägen öka markant, entusiasmen kan pånyttfödas och den indirekta påverkan på regeringspolitiken bli betydande.

Så om projekt rödgrön regering inte lyckas den här gången bör Sveriges gröna konsolidera sina krafter och se framtiden an; det går fler tåg. Alternativa handlingsstrategier måste finnas beredda om plan A misslyckas. Det gäller också Miljöpartiet den 20 september om den borgerliga alliansen sitter kvar.

SLUTSATS 7: Miljöpartiet måste ha en reservplan beredd om regeringsskiftet inte blir av och i så fall utnyttja den förlängda – och troligen förstärkta – oppositionspositionen till en radikal skärpning av den gröna profilen så att offentligheten får en tydligare bild av det gröna projektet – vilket i viss mån, och av legitim nödvändighet, har dolts av uppmärksamheten kring det rödgröna projektet.

KÄLLOR

Biorcio, R. & Novello, D. (2003). "The Italian Greens Between Government and Anti-Globalisation Movement", 2nd ECPR General Conference, Marburg, Germany 2003

Delwit, P. & Hellings, B. (2003). Ecolo and the 18 May 2003 Vote. From Paradise to Purgatory or to Hell? *L'Annee Sociale*, pp. 38-49.

Der Spiegel nr 14/08: Zurück zu den Wurzeln

Deschouwer, K. (2008). *New Parties in Government: In Power for the First Time*. Routledge, New York, pp. 224.

Dumont, P. & Bäck, H. (2006). Why so few, and why so late? Green parties and the question of governmental participation. *European Journal of Political Research*, Vol. 45, pp. 35-67.

Ecolo au pouvoir / De Bast Christian, Editeur : Editions Luc Pire, 2002, 128 p

Egel, C. & Zohlnhöfer, R. (2007). *Ende des rot-grünen Projekts: Eine Bilanz der Regierung Schröder 2002 – 2005*. Vs Verlag.

Fischer, Fischer: *Die Rot-Grünen Jahre - Deutsche Aussenpolitik - vom Kosovo bis zum 11. September, 2008* (Kiepenheuer&Witsch)

Hooghe, M. & Rihoux, B.(2008). No place at the table: Green parties in the 2007-2008 political crisis in Belgium, *Environmental Politics*, Vol. 17, No. 5, pp. 822-827.

Jepps, Jim: *How Three Green Parties Went Wrong - The experience of Greens in Ireland, Czech Republic and Germany shows that you can't be a progressive force while selling your soul for a seat at the big man's table*, <http://jimjay.blogspot.com/2010/06/those-right-wing-greens.html> June 5, 2010

Les militants Ecolo : quels changements suite à la participation au gouvernement fédéral? Etude comparative de deux générations de militants Ecolo / Dumoulin Pauline, Jacquemain Marc, Organisme éditeur : Université de Liège, 2007, 84 p.

Lipietz, Al (2003). *Refonder l'espérance : Leçons de la majorité plurielle*. La Découverte.

Müller-Rommel, F. & Poguntke, T. (eds) (2002). *Green Parties in National Governments*. Frank Cass Publishers, London, pp. 168.

- Paastela, J. (2002). Finland. *Environmental Politics*, Vol. 11, No. 1, pp. 17 - 38
- Paastela, J. (2003). "Finnish Greens' Exit From the Government", 2nd ECPR General Conference, Marburg, Germany 2003
- Poguntke, T. (2002). Green Parties in National Governments: From Protest to Acquiescence?. *Environmental Politics*, Vol. 11, No. 1, pp.133-145.
- Radcke, A. (2001). *Das Ideal und die Macht : das Dilemma der Grünen*. Henschel Verlag
- Raschke, J. (2001). *Die Zukunft der Grünen. So kann man nicht regieren*. Campus-Verlag, Frankfurt am Main.
- Rihoux, B. & Rüdig, W. (2006). Analyzing Greens in Power: Setting the Agenda. *European Journal of Political Research*, Vol. 45, pp. 1-33.
- Rihoux, B. (2006). Governmental Participation and the Organizational Adaptation of Green Parties: On Access, Slack, Overload and Distress. *European Journal of Political Research*, Vol. 45, pp. 69-98.
- Rüdig, W. (2002). Between Ecotopia and Disillusionment: Green Parties in European Government. *Environment*, Vol. 44, No. 3, pp. 20-33.
- Rüdig, W. (2009). *From Pariah to Paragon? The Story of the German Greens*.
- Rüdig, W. (2006). Is government good for Greens? Comparing the electoral effects of government participation in Western and East-Central Europe. *European Journal of Political Research*, Vol. 45, pp. 127-154.
- Schreiber, Jürgen: *Meine Jahre mit Joschka. Nachrichten von fetten und mageren Zeiten*. 2008 (Econ)
- Sikk, A. & Andersen, R., H. (2009). Without a Tinge of Red: The Fall and Rise of Estonian Greens. *Journal of Baltic Studies*, Vol. 40, No. 3, pp. 349-373.
- Volmer, Ludger: *Die Grünen – von der Protestbewegung zur etablierten Partei*, C Bertelsmann, München 2009
- Voyonet, D. (2003). *Voix off*. Stock.
- <http://europeangreens.eu/> Länkar till gröna partiers hemsidor